

ZAŁĄCZNIK NR 1
DO REGULAMINU OTK PTTK POLSKIE „NAJ” (OTK PLN)
KANON KRAJOZNAWCZY

I. Najstarsze:

1. Aquapark w Centrum Konferencji i Rekreacji „Akwawit” z 1993 r. w Lesznie (najstarszy park wodny w Polsce); basen sportowy, basen rekreacyjny, 3 zjeżdżalnie wodne o dł. 52 m, 108 m i 136 m, jacuzzi i sauna, woj. wielkopolskie.
2. Arsenał Miejski [Arsenał Mikołajski] z 1459 r. na Starym Mieście we Wrocławiu, w pobliżu Bramy Mikołajskiej; ob. oddział Muzeum Miejskiego Wrocławia, ul. Antoniego Cieszyńskiego 9 (najstarsza budowla tego typu w Polsce).
3. Austeria Miejska Pierwochą Zwana z 1781 r. w Zagłębiu Dąbrowskim, w Sławkowie, ul. Rynek 2 – klasyczny przykład staropolskiej karczmy z wozownią i stacją oraz zabytkową studnią (najstarsza zachowana drewniana karczma i jedna z największych w Polsce), pow. 380 m², woj. śląskie, pow. będziński.
4. Biblioteka Raczyńskich z 1829 r. w Poznaniu, budynek główny przy pl. Wolności 19; zbiory: 1,6 mln książek, 35 tys. czasopism, 18 tys. starych druków, w tym 252 inkunabuły, 9 tys. rękopisów kartograficznych, 34 tys. dokumentów życia społecznego, 57 tys. ekslibrisów, fotografii i innych obiektów graficznych (najstarsza istniejąca biblioteka publiczna w Polsce).
5. Browar Książęcy z 1629 r. w Tychach, należący do Kompanii Piwowarskiej (najstarszy nieprzerwanie działający i największy browar w Polsce), woj. śląskie.
6. Budowla sakralna:
 - a) Benedyktynskie Opactwo Świętych Apostołów Piotra i Pawła z 1044 r. w Tyńcu na wzgórzu nad Wisłą [ob. dzielnica Krakowa], ul. Benedyktynska 37 (najstarszy klasztor w Polsce),
 - b) bazylika archikatedralna św. Piotra i św. Pawła w Poznaniu, ul. Ostrów Tumski 17, miejsce pochówku pierwszych władców Polski oraz domniemane miejsce chrztu Polski (najstarsza w Polsce katedra ustanowiona w 968 r.),
 - c) cerkiew:
 - cerkiew obronna św. Onufrego z XIV-XVI w. w Posadzie Rybotyckiej w Parku Krajobrazowym Pogórza Przemyskiego (najstarsza zachowana murowana cerkiew w Polsce), woj. podkarpackie, pow. przemyski, gm. Fredropol,
 - cerkiew pw. św. Jakuba Młodszego Apostoła z 1604 r. w Powroźniku (najstarsza cerkiew łemkowska w Polsce i jedna z najstarszych na terenie Karpat; ob. kościół rzymsko-katolicki), woj. małopolskie, pow. nowosądecki, gm. Muszyna.
 - cerkiew pw. Wniebowstąpienia Pańskiego z 1659 r. w Uluczu na wzgórzu Dębnik w dolinie Sanu (najstarsza zachowana drewniana cerkiew w Polsce), woj. podkarpackie, pow. brzozowski, gm. Dydnia,
 - d) kościół św. Mikołaja z 2. poł. XIV w. w Tarnowie Pałuckim nad Jeziorem Rygielskim, ul. Poprzeczna 3 (najstarszy drewniany kościół w Polsce), woj. wielkopolskie, pow. wągrowiecki, gm. Wągrowiec,
 - e) kaplica św. Katarzyny z 1430 r. fundacji biskupa Zbigniewa Oleśnickiego na terenie nieistniejącej dziś wsi Kaplica [ob. przysiółek wsi Kurzacze], na

rozstaju leśnych traktów (szlak niebieski ze Świętego Krzyża do Pętkowic), ok. 2 km za wsią Miłkowska Karczma (najstarsza wolnostojąca kaplica w Polsce), woj. świętokrzyskie, pow. ostrowiecki, gm. Kunów,

- f) kościół murowany:
 - kolegiata NMP z 1448 r. na Ostrowie Tumskim w Poznaniu (pod kościołem pozostałości kaplicy z 965 r.; prawdopodobnie pierwsze miejsce, gdzie po przyjęciu przez Polskę chrztu odprawiane były liturgie),
 - kościół św. Andrzeja z l. 1079-98 na Starym Mieście w Krakowie, ul. Grodzka 56 (najstarszy w pełni zachowany kościół w Polsce),
 - g) kościół ewangelicki – Kościół Górski Naszego Zbawiciela [powszechnie zw. Świątynia Wang] z przeł. XII/XIII w. w Karpaczu, w Karkonoszach, w 1842 r. przeniesiony z miejscowości Vang nad jeziorem Vangsmjøsa w Norwegii do Karpacza (najstarszy drewniany kościół na terenie Polski), kościół klepkowy zbudowany z sosnowych bali bez użycia gwoździ, wszystkie połączenia zrealizowano przy pomocy drewnianych złączy ciesielskich, dł. 19 m, szer. 9 m, szer. nawy 7,5m, wys. 24 m, woj. dolnośląskie, pow. jeleniogórski,
 - h) meczet z XVIII w. w Kruszynianach, woj. podlaskie, pow. sokółski, gm. Krynki,
 - i) monaster [klasztor] z 1847 r. i molenna [dom modlitwy] z l. 1923-27 w Wojnowie (najstarszy monaster staroobrzędowców w Polsce; ob. muzeum i gospodarstwo agroturystyczne; molenna jest jedyną tego typu budowlą ceglana w Polsce), woj. warmińsko-mazurskie, pow. piski, gm. Ruciane-Nida,
 - j) sanktuarium:
 - sanktuarium maryjne od XI-XII w. z kościołem NMP Niepokalanie Poczętej w Górcie Klasztornej (najstarsze sanktuarium maryjne w Polsce), woj. wielkopolskie, pow. pilski, gm. Łobżenica,
 - sanktuarium Świętego Krzyża na Łysej Górze [Łysiec 595 m n.p.m.] w Górach Świętokrzyskich na terenie Świętokrzyskiego Parku Narodowego, opactwo pobenedyktynskie z XI w. (najstarsze sanktuarium i miejsce pielgrzymek w Polsce); przechowywane są tu relikwie Drzewa Krzyża Świętego, na którym miał umrzeć Jezus Chrystus, woj. świętokrzyskie,
 - k) synagoga:
 - Stara Synagoga z XV w. na Kazimierzu w Krakowie oraz dobudówki z 2. poł. XVI w. z babińcem, domem kahalnym i przedsionkiem; ob. oddział Muzeum Historycznego Miasta Krakowa – Dzieje i Kultura Żydów, ul. Szeroka 24 (najstarszy istniejący zespół synagogalny w Polsce),
 - Stara Synagoga z l. 1594-1609 w Pińczowie; ob. muzeum judaistyczne, ul. Klasztorna 8 (najstarsza synagoga w Polsce, gdzie wszystkie pomieszczenia tworzą jednolitą, zwartą bryłę przykrytą wspólnym dachem), woj. świętokrzyskie.
7. Cmentarz:
- a) cmentarz rzymskokatolicki Parafii św. Bartłomieja [tzw. Stary Cmentarz] z 1780 r. na Starym Mieście w Płocku, pomiędzy ul. Kazimierza Wielkiego i al. Floriana Kobylińskiego (najstarsza pozakościelna nekropolia w Polsce), pow. 2,30 ha; na przeł. XX/XXI w. na cmentarzu otwarto nowe kwatery,

- b) kirkut z 1522 r. w Tykocinie (najstarszy zachowany cmentarz żydowski w Polsce), woj. podlaskie, pow. białostocki,
 - c) mizar [cmentarz muzułmański] z 2. poł. XVII w. w Kruszynianach (najstarszy zabytkowy cmentarz tatarski w Polsce), najstarszy nagrobek o czytelnej inskrypcji z 1699 r., pow. 0,6 ha, woj. podlaskie pow. sokólski, gm. Krynki,
 - d) staromiejski cmentarz ewangelicki z 1609 r. we Wschowie (najstarsza nekropolia chrześcijańska w Polsce położona poza murami miasta [extra muros]; ob. muzeum i lapidarium rzeźby nagrobnej), woj. lubuskie.
8. „Dar Pomorza” [ob. statek-muzeum – oddział Narodowego Muzeum Morskiego w Gdańsku], zacumowany w Gdyni, al. Jana Pawła II – trzymasztowy żaglowiec szkolny (fregata) z 1909 r. zakupiony przez społeczeństwo Pomorza w 1929 r. dla Szkoły Morskiej w Gdyni (najstarszy i jeden z największych istniejących żaglowców w Polsce), wyporność 2.500 t, 190 członków załogi, w tym 150 kadetów, dł. z bukszprytem 93 m, dł. po pokładzie 80,3 m, szer. 12,6 m, zanurzenie 5,7 m, wys. masztów 41,4 m, pow. żagli 2.100 m², woj. pomorskie.
 9. Drzewo – cis pospolity, pomnik przyrody w Henrykowie Lubańskim, wiek ok. 1266 lat, obw. 512 cm, wys. 13 m, woj. dolnośląskie, pow. lubański, gm. Lubań.
 10. Dworzec kolejowy Wrocław Główny z l. 1855-57, ul. marsz. Józefa Piłsudskiego (najstarszy funkcjonujący do dziś dworzec kolejowy na ziemiach polskich z największą halą peronową w Polsce).
 11. Dwór:
 - a) dwór Gąsiorowskich i Turowiczów z 1673 r. w Goszycach (najstarszy zachowany drewniany dwór w Polsce), woj. małopolskie, pow. krakowski, gm. Kocmyrzów-Luborzyca,
 - b) dwór obronny Wieruskich herbu Szreniawa z 1531 r. w Wieruszycach, na wzgórzu nad rzeką Stradomką, gotycko-renesansowa rezydencja szlachecka (najstarszy murowany dwór w Polsce), woj. małopolskie, pow. bocheński, gm. Łapanów.
 12. Góry Świętokrzyskie (najstarsze i najniższe góry w Polsce); do zaliczenia na odznakę należy zdobyć jeden ze szczytów: Łysica [612 m n.p.m.] lub Święty Krzyż [595 m n.p.m.] oraz 15 pkt. wg regulaminu GOT na wycieczce w dowolnym rejonie Świętokrzyskiego Parku Narodowego, woj. świętokrzyskie.
 13. Grodziszczko z IX w. w Gieczu – gród obronny na planie pięciokąta o pow. ok. 3,6 ha (wewnątrz obwałowań 1,6 ha), wały mają u podstawy ok. 30 m, wys. do 9 m; domniemane miejsce rodowej siedziby dynastii Piastów, z której pochodził pierwszy znany z imienia władca Polski – Mieszko I (najstarszy gród piastowski w Polsce), woj. wielkopolskie, pow. średzki, gm. Dominowo.
 14. Hotel „Pod Różą” z XVII w. w Krakowie, ul. Floriańska 14; 54 pokoje, w tym 3 apartamenty (najstarszy hotel w Polsce).
 15. Kaszubski Park Etnograficzny im. Teodory i Izydora Gulgowskich we Wdzydzach Kiszewskich na obszarze Wdzydzkiego Parku Krajobrazowego, założony w 1906 r. (najstarszy skansen w Polsce), woj. pomorskie, pow. kościerski, gm. Kościerzyna.
 16. Kino Pionier 1909 w Szczecinie, al. Wojska Polskiego 2, założone przez Otto Blauerta w 1907 r. (najstarsze działające nieprzerwanie w tym samym miejscu kino w Polsce, w Europie i na świecie).
 17. Klub sportowy Cracovia w Krakowie z 1906 r., al. 3 Maja 11A [Park Jordana] (najstarszy nieprzerwanie działający klub sportowy w Polsce).
 18. Kopiec Krakusa [kopiec Kraka] z ok. VII w. w Krakowie w dzielnicy Podgórze na wzgórzu Lasoty [271 m n.p.m.], ul. Franciszka Maryewskiego (najstarsze usypisko i największy prehistoryczny kopiec w Polsce); usypany na najwyższym wzniesieniu wapiennego zrębu Krzemionek, kubatura 19.100 m³, wys. 16 m, śred. podstawy 57 m, śred. na wierzchołku 8 m.
 19. Krzyż pokutny z 1305 r. w Stanowicach na placu przy kościele parafialnym pw. Najświętszego Serca Pana Jezusa (najstarsza znana umowa kompozycyjna [ugodowa] z terenów dzisiejszej Polski, dotycząca ugody w sprawie zabójstwa), woj. dolnośląskie, pow. świdnicki, gm. Strzegom.
 20. Latarnia Morska Rozewie im. Stefana Żeromskiego z 1821 r. na przylądku Rozewie, wys. wieży 32,70 m, wys. światła 83,20 m n.p.m., zasięg światła 26 Mm (najstarsza działająca latarnia morska w Polsce o największym zasięgu światła ze wszystkich latarni polskiego wybrzeża Bałtyku), woj. pomorskie, pow. pucki, gm. Władysławowo.
 21. Leśniczówka Krasnolipka w Nadleśnictwie Piaski (najstarsza siedziba leśnictwa Lasów Państwowych w Polsce), urząd leśny nieprzerwanie od 1842 r. do dnia dzisiejszego, woj. wielkopolskie, pow. rawicki, gm. Rawicz.
 22. Miasto – Złotoryja nad rzeką Kaczawą; prawa miejskie na prawie magdeburskim nadał osadzie w 1211 r. książę Henryk I Brodaty (najstarsza udokumentowana lokacja na ziemiach polskich, czyli pod względem prawnym najstarsze miasto w Polsce), pow. 11,51 km², liczba ludności ok. 16 tys., woj. dolnośląskie.
 23. Młyn Zamkowy w Słupsku nad rzeką Słupią – młyn wodny z 1. poł. XIV w. (d. pełniący funkcję spichlerza; ob. ekspozycja etnograficzna Muzeum Pomorza Środkowego), ul. Dominikańska 5/9 (najstarszy zachowany obiekt przemysłowy w Polsce), woj. pomorskie.
 24. Most:
 - a) most drewniany prowadzący do grodziska w Żydowie, datowany na 937 r., woj. zachodniopomorskie, pow. koszaliński, gm. Polanów,
 - b) most ceglany, kamienny (ex aequo); do zaliczenia na odznakę wystarczy jeden, dowolny obiekt:
 - o most gotycki z XIV w. na placu Zamkowym w Warszawie,
 - o most gotycki z 1390 r. w Kłodzku, woj. dolnośląskie,
 - c) mostek żeliwny z 1824 r. w parku pałacowym w Opatówku (najstarszy zachowany most żelazny w Polsce), woj. wielkopolskie, pow. kaliski,
 - d) most stalowy, spawany z 1928 r. na rz. Słudwi w Maurzycach (najstarszy tego typu obiekt w Polsce, w Europie i na świecie, konstrukcji prof. Stefana Bryły), woj. łódzkie, pow. łowicki, gm. Zduny,
 - e) most wiszący, żeliwny z 1827 r. na rzece Mała Panew w Ozimku, woj. opolskie, pow. opolski.
 25. Muzeum:
 - a) Muzeum Diecezjalne w Tarnowie, założone w 1888 r. przez ówczesnego rektora Seminarium Duchownego ks. Józefa Bąbę (najstarsze muzeum diecezjalne w Polsce); początkowo mieściło się w budynku seminarium, następnie w ratuszu na Rynku, ob. przy pl. Katedralnym 6, woj. małopolskie,

- b) Muzeum Mazowieckie w Płocku, powstałe w 1821 r. z inicjatywy członków Towarzystwa Naukowego w Płocku, na podstawie reskryptu nr 1/7097 Komisji Rządowej Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego Królestwa Polskiego, ul. Tumska 8 (najstarsze muzeum publiczne w Polsce),
- c) Muzeum Lotnictwa Polskiego z 1964 r. w Krakowie. na terenach d. lotniska Kraków-Rakowice-Czyżyny założonego w 1912 r.; ekspozycja ponad 200 statków powietrznych (najstarsze lotnisko wojskowe w Polsce oraz jedno z najstarszych w Europie i na świecie).
26. Obiekt handlowy – sukienice z XVI-XIX w. [w ob. kształcie od 2. poł. XIX w.] na Rynku Głównym Starego Miasta w Krakowie, wielokrotnie przebudowywane (najstarszy „supermarket” w Polsce i jeden z najbardziej rozpoznawalnych polskich zabytków); ob. renesansowy budynek proj. Tomasza Pyrlińskiego.
27. Obraz Matki Bożej Łaskawej z 1. poł. XIII w. fund. Bolka I Surowego w bazylice Wniebowzięcia NMP z l. 1728-35 w Krzeszowie, pl. Jana Pawła II 6 (najstarsza polska ikona i najstarszy tablicowy obraz maryjny w Polsce), ikona napisana na desce o wymiarach 60 × 37 cm przedstawia Maryję z dzieciątkiem na prawym ramieniu, woj. dolnośląskie, pow. kamiennogórski.
28. Ogród:
- a) Miejski Ogród Zoologiczny we Wrocławiu, założony w 1865 r., ul. Zygmunta Wróblewskiego 1-5,
- b) Ogród Botaniczny Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie, założony w 1783 r., ul. Mikołaja Kopernika 27,
- c) Ogród Zoobotaniczny w Toruniu, założony w 1797 r., ul. Bydgoska 7.
29. Organy piszczałkowe z ok. 1620 r. autorstwa Szymona Liliusa, w kościele farnym św. Jana Chrzyciela i św. Bartłomieja Apostoła w Kazimierzu Dolnym nad Wisłą, przy rynku, ul. Zamkowa 6 (najstarsze drewniane organy w Polsce), stół gry o 2 cztero-octawowych manualach [klawiatury ręczne] i dwu-octawowym pedale [klawiatura nożna], 35 głosów, woj. lubelskie, pow. puławski.
30. Ostrów Lednicki – wczesnośredniowieczne stanowisko archeologiczne z palatium książęcym na wyspie o tej samej nazwie, na Jeziorze Lednickim (relikty najstarszego w Polsce zespołu preromańskiej architektury pałacowo-sakralnej z basenami do chrztu i wolno stojącego kościoła cmentarnego, wzniesione przed 966 r.), woj. wielkopolskie.
31. Palmiarnia Legnicka w Parku Miejskim w Legnicy, powstała w 1898 r.
32. Park:
- a) park narodowy (ex aequo); do zaliczenia na odznakę wystarczy jeden, dowolny obiekt:
- o Pieniński Park Narodowy, utworzony 1.06.1932 r. (najstarszy park narodowy w Polsce i jeden z najstarszych w Europie, o najwyższym wśród wszystkich polskich parków narodowych wskaźniku nasilenia ruchu turystycznego w przeliczeniu na 1 ha pow.), pow. 2.346 ha, 35 km znakowanych szlaków turystycznych, woj. małopolskie,
 - o Białowiecki Park Narodowy utworzony 11.08.1932 r. jako Park Narodowy w Białowieży, restytuowany w ob. formie 21.11.1947 r. (najstarszy w Polsce i jeden z najstarszych w Europie i na świecie rezerwatów biosfery), w 1979 r. wpisany na listę światowego dziedzictwa UNESCO (wpis wspólnie z Białorusią), obszar 141,885 ha, nr ref. 33; znany z ochrony najlepiej zachowanego fragmentu Puszczy Białowieskiej, ostatniego w Europie fragmentu lasu pierwotnego oraz największej na świecie wolnościowej populacji żubra, pow. 10.502 ha, woj. podlaskie,
- b) Stary Park z 1798 r. w Śródmieściu Kalisza, na pograniczu Tyńca, Rajskowa i Rypinka, w ramionach Proсны (najstarszy publiczny park miejski w Polsce), ob. cz. Parku Miejskiego w Kaliszu, pow. 24,28 ha, woj. wielkopolskie,
- c) Suwalski Park Krajobrazowy, utworzony w 1976 r., pow. 6.500 ha, otulina 8.470 ha, woj. podlaskie.
33. Piramida w Krynicy k/Krupego; grobisko ariańskie z XVII w. – prawdopodobnie grób podkomorzego chełmskiego Pawła Orzechowskiego; zbudowana na rzucie kwadratu o boku dł. 7,35 m, wys. 26,55 m (najstarsza i najwyższa zabytkowa piramida w Polsce), woj. lubelskie, pow. krasnostawski, gm. Krasnystaw.
34. Piwnica Świdnicka z 1273 r. [w ob. kształcie od XV w.] w ratuszu na Rynku we Wrocławiu (najstarsza restauracja w Polsce i w Europie).
35. Pływalnia Miejska z 1908 r. w Siemianowicach Śląskich, ul. Jana Śniadeckiego 11 (najstarszy czynny kryty basen w Polsce), basen dł. 25 m, woj. śląskie.
36. Pomnik:
- a) kolumna króla Zygmunta III Wazy z 1644 r. na pl. Zamkowym w Warszawie (najstarszy świecki pomnik postaciowy w Polsce),
- b) kolumna upamiętniająca narodziny króla Zygmunta I Starego z ok. 1518 r. na terenie zespołu pałacowego króla Stanisława Augusta Poniatowskiego z XVIII w. w Kozienicach, ul. Parkowa 5B (najstarszy tego typu pomnik w Polsce), woj. mazowieckie,
- c) obelisk ku czci ks. Józefa Poniatowskiego, wzniesiony w 1814 r. przez Rajmunda Rembielińskiego, na terenie zespołu pałacowo-parkowego z 2. poł. XIX w. w Krośniewicach, ul. Toruńska 11 (najstarszy tego typu obiekt w Polsce), woj. łódzkie, pow. kutnowski.
37. Pręgierz kamienny z 1410 r. na dziedzińcu Zamku Chojnik w Jeleniej Górze-Sobieszowie (najstarszy zachowany w Polsce „słup hańby”), woj. dolnośląskie.
38. Ratusz gotycki z XIII/XIV w. w Toruniu, Rynek Staromiejski 1 (ob. Muzeum Okręgowe); jako element Zespołu Staromiejskiego Torunia, składającego się ze Starego Miasta, Nowego Miasta i zamku krzyżackiego, w 1997 r. wpisany na listę światowego dziedzictwa UNESCO, obszar 48 ha, nr ref. 835.
39. Rezerwat „Cisy Staropolskie” im. Leona Wyczółkowskiego w Borach Tucholskich w Nadleśnictwie Zamrzenica, utworzony w 1827 r., pow. 37 ha (najstarszy rezerwat przyrody w Polsce i drugi pod tym względem w Europie), woj. kujawsko-pomorskie, pow. tucholski, gm. Zamrzenica.
40. Schronisko górskie:
- a) Schronisko PTTK „Na Szczelińcu” z 1845 r. [905 m n.p.m.] w Górach Stołowych, w Sudetach Środkowych (najstarszy zachowany budynek w Polsce przeznaczony na gospodę, gościniec, schronisko), woj. dolnośląskie, pow. kłodzki, gm. Radków, Karłów 9,
- b) Schronisko PTTK „Szwajcarka” [520 m n.p.m.] w Górach Sokolich, w Rudawach Janowickich, w Sudetach Zachodnich, na terenie Rudawskiego Parku Krajobrazowego, obiekt zbudowany w 1823 r. jako domek myśliwski

na wzór budynku z Wyżyny Berneńskiej w Szwajcarii (najstarszy budynek w Polsce ob. użytkowany jako schronisko turystyczne), woj. dolnośląskie, pow. jeleniogórski, gm. Mysłakowice, Karpniki, ul. Janowicka 7.

41. Stup drogowy z 1151 r. w Koninie, kamienny stęp od 1828 r. przy kościele farnym pw. św. Bartłomieja, wys. 252 cm; romański stęp milowy informuje zbłąkanych: „*Roku Wcielenia Pańskiego 1151 do Kalisza z Kruszwicy tu prowadzi punkt, wskazuje to formuła drogi i sprawiedliwości, którą kazał uczynić komes palatyn Piotr i starannie tę drogę przepołowić, aby był go pamiętny, racz każdy podróżny modlitwą prosić łaskawego Boga.*” (najstarszy znak drogowy w Polsce wskazujący połowę drogi z Kalisza do Kruszwicy), woj. wielkopolskie.
42. Szkoła:
- Liceum Ogólnokształcące im. Marszałka Stanisława Małachowskiego w Płocku, ul. Stanisława Małachowskiego 1 [pop. „Małachowianka”], powstało w 1180 r., jako szkoła przy kolegiacie św. Michała (najstarsza z istniejących i nieprzerwanie działających szkół w Polsce),
 - I Liceum Ogólnokształcące im. Bartłomieja Nowodworskiego w Krakowie, pl. Na Groblach 9 [d. Gimnazjum św. Anny, znane również jako Kolegium Nowodworskie]; założone w 1588 r. (najstarsza publiczna szkoła średnia o charakterze świeckim w Polsce).
 - Politechnika Warszawska, pl. Politechniki 1, założona w 1915 r. przez gen. Hansa von Beslera, jako następczyni Instytutu Politechnicznego im. Cara Mikołaja II, działającego w Warszawie w l. 1898-1914 (najstarsza, jedna z największych i najlepszych uczelni technicznych w Polsce oraz w Europie Środkowo-Wschodniej), 19 wydziałów oraz Kolegium Nauk Ekonomicznych i Społecznych w Płocku, ok. 4,5 tys. pracowników, w tym ok. 2,5 tys. naukowych, ok. 33 tys. studentów,
 - Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II w Lublinie, Aleje Raławickie 14, złożony w 1918 r. z inicjatywy ks. Idziego Radziszewskiego jako Uniwersytet Lubelski, w l. 1928-2005 KUL, od 2005 r. pod ob. nazwą) – niepubliczny katolicki uniwersytet, posiadający prawa uczelni publicznej i finansowany z budżetu państwa (najstarsza prywatna szkoła wyższa w Polsce), 8 wydziałów, w tym 1 zamiejscowy w Stalowej Woli, ok. 2 tys. pracowników, w tym ok. 1 tys. naukowych, ok. 9,5 tys. studentów,
 - Szkoła Główna Handlowa (SGH, w l. 1949-91 Szkoła Główna Planowania i Statystyki, SGPiS) z 1906 r. na Mokotowie w Warszawie, al. Niepodległości 162 (najstarsza i największa uczelnia ekonomiczna w Polsce), ok. 1.200 pracowników, w tym ok. 700 naukowych, ok. 13,7 tys. studentów,
 - Uniwersytet Jagielloński w Krakowie, założony przez króla Kazimierza III Wielkiego w 1364 r., Collegium Novum, ul. Gołębia 24 (najstarsza polska uczelnia wyższa i jeden z najstarszych uniwersytetów na świecie); Collegium Maius z 1. poł. XV w. (ob. Muzeum Uniwersytetu Jagiellońskiego), ul. Jagiellońska 15 (najstarszy budynek UJ i najstarszy budynek uniwersytecki w Polsce), 16 wydziałów, ok. 7,2 tys. pracowników, w tym ok. 3,8 tys. naukowych, ok. 40 tys. studentów,
 - Uniwersytet Muzyczny Fryderyka Chopina w Warszawie [d. Szkoła Główna Muzyki powstała w 1810 r., następnie Akademia Muzyczna im. Fryderyka

Chopina], ul. Okólnik 2 (najstarsza i największa uczelnia muzyczna w Polsce i jedna z najstarszych w Europie), 7 wydziałów, w tym 1 zamiejscowy w Białymstoku, ok. 130 pracowników naukowych, ok. 900 studentów.

43. Szopka ruchoma z l. 1854-82 w Wambierzycach, ul. Objazdowa 6 – dzieło życia miejscowego zegarmistrza Longina Wittiga i jego syna Hermanna (najstarsza i największa ruchoma szopka bożonarodzeniowa w Polsce); szopka składa się z ok. 800 figurek, w tym 300 ruchomych; motywem przewodnim jest życie Świętej Rodziny wzbogacone o sceny rodzajowe i śląskie pejzaże, woj. dolnośląskie, pow. kłodzki, gm. Radków.
44. Teatr:
- Narodowy Stary Teatr im. Heleny Modrzejewskiej z 1798 r. w Krakowie, ul. Jagiellońska 5, przebudowany w l. 1841-42 oraz w l. 1903-06 (najstarszy budynek teatralny w Polsce); przy wejściu tablica upamiętniająca artystów związanych z teatrem; jedyny teatr w Polsce należący do Europejskiej Sieci Teatrów Mito21, skupiającej najważniejsze sceny teatralne w Europie,
 - Teatr Stary z 1822 r. na Starym Mieście w Lublinie, ul. Jezuicka 18 (pierwszy stały budynek teatralny, najstarszy teatr publiczny w Polsce, który przetrwał w niezmiennym kształcie); w teatrze zachowano pierwotny układ foyer – widownia – scena – zascenie; 5 kondygnacji, w tym 2 podziemne.
45. Uzdrowisko – Cieplice Śląskie-Zdrój w Jeleniej Górze, d. wieś, w l. 1935-76 samodzielne miasto; terapia przy użyciu wód leczniczo-termalnych prowadzona jest nieprzerwanie od 1281 r. (najstarsze nieprzerwanie działające uzdrowisko w Polsce); 4 szpitale uzdrowiskowe, 6 sanatoriów, 2 zakłady przyrodolecznictwa, przychodnia uzdrowiskowa, Park Zdrojowy z 1796 r. o pow. 16,4 ha i Park Norweski z 1909 r. o pow. 16 ha; temperatura wody dochodzi do 86 °C, co czyni cieplickie źródła najgorętszymi w Polsce, woj. dolnośląskie.
46. Wiatrak z 1585 r. w tzw. małym skansenie, na terenie Wielkopolskiego Parku Etnograficznego – oddział Muzeum Pierwszych Piastów na Lednicy z 1982 r. w Dziekanowicach, nad brzegiem jeziora Lednica – obiekt typu koźlak, konstrukcji szkieletowej obitej deskami, przeniesiony z Gryżyny k/Kościana (najstarszy datowany wiatrak w Polsce), woj. wielkopolskie, pow. gnieźnieński, gm. Lubowo.
47. Winda z 1911 r. w Domu Towarowym „Słowiniec” w Słupsku, pl. Zwycięstwa 11 (najstarsza sprawna drewniana winda w Polsce i w Europie), woj. pomorskie.
48. Zamek:
- Zamek Królewski w Poznaniu, Góra Przemysła 1 – budowla wzniesiona przez Przemysła II w 2. poł. XIII w., następnie wielokrotnie rozbudowywana, niszczone i odbudowywana (najstarsza rezydencja królewska w Polsce); ob. Muzeum Sztuk Użytkowych – oddział Muzeum Narodowego w Poznaniu,
 - zamek Wleński Gródek na Górze Zamkowej [383 m n.p.m.] w przysiółku Wleński Gródek, w Łupkach – zamek książęcy wybudowany dla księcia śląskiego Bolesława I Wysokiego w XII/XIII w. (najstarszy murowany zamek w Polsce); ob. w ruinie, woj. dolnośląskie, pow. lwówecki, gm. Wleń.
49. Zbiornik Zapora [Jezioro Myłof] – sztuczny zbiornik wodny z 1848 r. na rzece Brdzie w Borach Tucholskich (najstarszy zbiornik retencyjny [sztuczne jezioro zaporowe] w Polsce); poj. 16,2 mln m³, pow. 10,5 km²; zintegrowana zapora wodna o wys. 12 m, woj. pomorskie, pow. chojnicki, gm. Czersk, kolonia Zapora.

50. Zespół klasztorny w Jabłecznej nad Bugiem, cerkiew św. Onufrego z l. 1838-40, dzwonnica bramna, monaster stauropełny [klasztor prawosławny podlegający bezpośrednio Patriarsze] z 2. poł. XV w., Wyższe Prawosławne Seminarium Duchowne, cmentarz (najstarszy w Polsce sakralny zespół monastyczny), woj. lubelskie, pow. bialski, gm. Sławatycze.

II. Największe:

1. Amfiteatr:

- a) amfiteatr skalny z l. 1921-38 na Górze Świętej Anny, proj. Franza Böhmera i Georga Petricha, przebudowany w l. 1946-55, poj. ok. 50 tys. osób, w tym 7 tys. miejsc siedzących (największy amfiteatr skalny w Polsce i jeden z największych w Europie), woj. opolskie, pow. strzelecki, gm. Leśnica,
 - b) amfiteatr w Koszalinie, ul. Piastowska 7 (największy w Polsce amfiteatr z widownią krytą stałym dachem; jeden z nielicznych w pełni zadaszonych obiektów tego typu w Polsce z unikatowym obrotowym dachem), ok. 6 tys. miejsc, woj. zachodniopomorskie.
2. Aquapark „Fala” z 2008 r. w Łodzi; pow. 10 ha, pow. lustro wody 2.450 m², 4 baseny w cz. wewnętrznej i 3 baseny w cz. zewnętrznej, poj. ok. 1.200 os. (największy park wodny w Polsce).
3. Arboretum Kórnickie z 1. poł. XIX w. w Kórniku, ul. Parkowa 5 – założone w l. 1826-60 przez Tytusa i Jana Działyńskich, należące do Instytutu Dendrologii PAN, pow. ok. 50 ha, ok. 3,5 tys. gat. i odmian drzew oraz krzewów, w tym wiele egzotycznych (największe i jedno z najstarszych arboretów w Polsce oraz jedno z największych w Europie), woj. wielkopolskie, pow. poznański, gm. Kórnik.
4. Bank Państwa z 1906 r. w Łodzi (ob. Oddział Okręgowy NBP), al. Tadeusza Kościuszki 14 (największy zabytkowy budynek bankowy w Polsce z największą salą operacyjną w Polsce i w Europie, wys. 10 m, pow. 1.000 m²).
5. Barbakan [potocz. zw. „Rondlem”] z 1499 r. na Starym Mieście w Krakowie (ob. oddział Muzeum Historycznego Miasta Krakowa); śred. baszty ok. 25 m, 7 wieżyczek i 130 otworów strzelniczych, gr. murów 3 m (największa budowla tego typu w Polsce i jedyna tak dobrze zachowana w Europie).
6. Basen z 1934 r. w Elblągu, na skraju parku „Dolinka”, pomiędzy ul. Tadeusza Kościuszki, Spacerową i Stanisława Moniuszki (największy odkryty basen w Polsce i w Europie), pow. lustro wody 3,4 ha, dł. 340 m, szer. 100 m, głęb. od 40 cm do ok. 3 m; d. podzielony na dwie części – dla kąpiących się i do korzystania ze sprzętu pływającego; ob. zamknięty (w ruinie), woj. warmińsko-mazurskie.
7. Baszta Morze Czerwone z 2. poł. XIV w. na Starym Mieście w Stargardzie Szczecińskim, u zbiegu ul. Warownej i ul. Władysława Łokietka (największa i najokazalsza baszta miejska w Polsce), oparta na cokole o wym. 8 × 9 m, wys. 34 m, 3 tarasy widokowe, woj. zachodniopomorskie, pow. stargardzki.
8. Bory Tucholskie w dorzeczu Brdy i Wdy (największy zwarty kompleks leśny w Polsce); pow. leśna ok. 250 tys. ha; park narodowy, w tym 10 obszarów ochrony ścisłej, rezerwat biosfery, obszary Natura 2000, leśny kompleks promocyjny, 4 parki krajobrazowe, 17 rezerwatów przyrody, w tym 6 leśnych, 8 wodnych i torfowiskowych oraz 3 faunistyczne (do zaliczenia na odznakę należy zdobyć 15 pkt. wg regulaminu OTP na wycieczce pieszej, lub 20 pkt. wg regulaminu KOT na wycieczce rowerowej), woj. kujawsko-pomorskie i woj. pomorskie.

9. Budowla sakralna:

- a) archikatedra Chrystusa Króla z l. 1927-55 w Katowicach, ul. Plebiscytowa 49a (największa katedra w Polsce), proj. Zygmunta Gawlika i Franciszka Mączyńskiego, kubatura ok. 310 tys. m³, dł. 101 m, szer. 50 m, wys. 64 m, rozpiętość kopuły we wnętrzu 28 m,
- b) cerkiew parafialna Świętego Ducha z l. 1982-99 w Białymstoku, w dzielnicy Antoniuk, ul. Antoniuk Fabryczny 13 (największa prawosławna cerkiew w Polsce i jedna z największych w Europie i na świecie), jednonawowa, dwupoziomowa i pięciokopułowa budowla z dwoma ołtarzami, proj. Jana Kabaca, kubatura 27.000 m³, dł. 55 m, szer. 38 m, wys. 50 m, pow. użytkowa 2.250 m², nawa na planie oktagonu o pow. 800 m², wys. kopuły głównej 23 m, krzyż na kopule o wys. 7,5 m i masie ok. 800 kg, ikonostas zawierający 260 ikon napisanych przez Wiktora Downara i Aleksandra Łosia, unikalne na skalę światową panikadiło (zyrandol) o śred. 6 m i masie 1.200 kg, dzwonnica o wys. 70 m, 10 dzwonów o masie od 18 do 800 kg; świątynia poświęcona w 1999 r. może pomieścić 2,5 tys. wiernych,
- c) kaplica św. Kingi – patronki górników solnych z 1896 r. w Kopalni Soli „Wieliczka” w Wieliczce (największa podziemna świątynia w Polsce, w Europie i na świecie), dł. 54 m, szer. 18 m, wys. 12 m, gł. 101 m p.p.t., ołtarz główny dłuta górnika rzeźbiarza Józefa Markowskiego, woj. małopolskie,
- d) kościół drewniany:
 - kościół Wniebowzięcia NMP i św. Michała Archanioła z 2. poł. XV w. w Haczowie, na podkarpackim Szlaku Architektury Drewnianej (najstarszy, największy i najlepiej zachowany gotycki kościół drewniany konstrukcji zrębowej w Polsce i w Europie, praktycznie niezmienny pod względem konstrukcyjnym, z bogatym wystrojem malarskim i rzeźbiarskim), powstał po 1459 r., rozbudowany w 1624 r. i w l. 1784-89, pow. użytkowa 390 m², dł. wraz z tzw. kruchtą-babińcem 34 m, szer. nawy głównej 11 m, szer. prezbiterium 8 m, wys. nawy głównej 8,5 m, wys. wieży 25 m; we wnętrzu unikatowa polichromia figuralna z 1494 r. (najstarsza polichromia tego typu w Polsce i w Europie), w 2003 r. wraz z innymi drewnianymi kościołami południowej Małopolski wpisany na listę światowego dziedzictwa UNESCO, nr ref. 1053, woj. podkarpackie, pow. brzozowski,
 - Kościoły Pokoju [niem. *Friedenskirche*] w Jaworze i Świdnicy, woj. dolnośląskie (największe drewniane budowle o funkcjach religijnych w Polsce i w Europie), obiekty sakralne proj. Albrechta von Säbicha, w 2001 r. wpisane na listę światowego dziedzictwa UNESCO, nr ref. 1054 (ex aequo); do zaliczenia na odznakę wystarczy jeden, dowolny obiekt:
 - o Kościół Pokoju pw. Ducha Świętego z l. 1654-55 w Jaworze, Park Pokoju 2; konstrukcja szachulcowa, kubatura 21 tys. m³, pow. 1.180 m², dł. 43,5 m, szer. 14 m, wys. 15,7 m, poj. ok. 6 tys. osób,
 - o Kościół Pokoju pw. Trójcy Świętej z l. 1656-57 w Świdnicy, pl. Pokoju 6; konstrukcja szachulcowa, pow. 1.090 m², dł. 44 m, szer. 30,5 m, wys. ok. 15 m, poj. ok. 7,5 tys. osób, w tym 3 tys. miejsc siedzących,

- e) kościół murowany:
- bazylika konkatedralna Wniebowzięcia NMP [Bazylika Mariacka] z XIV-XVI w. na Głównym Mieście w Gdańsku, ul. Podkramarska 5 (największa średniowieczna świątynia z cegły w Polsce, w Europie i na świecie); kubatura ok. 155 tys. m³, pow. 5 tys. m², pow. dachów 8 tys. m², dł. 105,5 m, szer. nawy głównej 41 m, szer. prezbiterium 35 m, szer. w transepcie 66 m, wys. sklepień 27-29 m; 7 wieżyczek iglicznych, 3 ceramiczne i wieża dzwonna na wys. 82 m n.p.m., wys. wieży (bez dachu) ok. 70 m, wys. wieży (do kalenicy) 77,0 m, 27 wolnostojących filarów, 31 kaplic, poj. ok. 25 tys. osób,
 - Kościół Jezusowy z 1730 r. (wieża z 1772 r.) w Cieszynie, pl. Kościelny 6 (największy ewangelicki kościół w Polsce i w Europie Środkowo-Wschodniej), proj. Jana Jerzego Haüsruckera, dł. 60 m, w tym nawa główna 54,5 m, szer. 38,5 m, wys. nawy głównej 24 m, wys. wieży 72 m, poj. ok. 7 tys. osób, w tym 3,5 tys. miejsc siedzących, woj. śląskie,
- f) meczet i minaret z 1989 r. na osiedlu VII Dwór w Gdańsku, ul. Antoniego Abrahama 17a (jeden z czterech ob. czynnych meczetów i największy w Polsce); meczet nosi imię poety i filozofa, twórcy panislamizmu – Dżamala ad-Dina Al-afganiego,
- g) molenna z l. 1910-12 w Suwałkach, ul. Sejneńska 21a (największy dom modlitwy staroobrzędowców w Polsce), woj. podlaskie,
- h) synagoga Pod Białym Bocianem z 1829 r. we Wrocławiu, ul. Pawła Włodkowica 7.
10. Centrum Astronomii Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu, położone w Piwnicach k/Torunia, zał. w 1948 r. (największe obserwatorium astronomiczne w Polsce z największym teleskopem optycznym o śred. 90 cm i radioteleskopem o śred. 32 m z 1994 r.), woj. kujawsko-pomorskie, pow. toruński, gm. Łysomice.
11. Cinema City Poznań Kinopolis z 2001 r. na Żegrzu, w pobliżu Franowa w Poznaniu, ul. Bolesława Krzywoustego 72 – multiplex, jedyne kino w Polsce posiadające certyfikat THX George'a Lucasa (największe pod względem powierzchni kino w Polsce i w Europie), 18 sal kinowych dla 6.664 widzów, dwie największe sale mają po 750 miejsc, najmniejsza 208, wyposażone w system dźwiękowy Dolby Digital Surround Ex, klimatyzację oraz udogodnienia dla osób niepełnosprawnych, projekcja 2D, 3D i HFR (High Frame Rate), pow. 53,3 tys. m²; od 2007 r. w budynku ma swoją siedzibę Telewizja WTK.
12. Cmentarz:
- a) Cmentarz Centralny z l. 1899-1900 w Szczecinie, ul. Ku Słońcu (największa pozakościelna nekropolia w Polsce, trzeci co do wielkości cmentarz w Europie i jeden z największych na świecie); pow. 163 ha,
- b) cmentarz-mauzoleum Palmiry [zw. Warszawskim Katyniem] na terenie Kampinoskiego Parku Narodowego (największy cmentarz z grobami ofiar II wojny światowej w Polsce); miejsce pamięci narodowej z grobami ponad 2 tys. Polaków i Żydów; Muzeum – Miejsce Pamięci Palmiry, ob. oddział Muzeum Warszawy, woj. mazowieckie, pow. nowodworski, gm. Czostów,
- c) cmentarz w Osuchach w Puszczy Solskiej (największy cmentarz partyzancki w Polsce i w Europie); mogiły ok. 300 partyzantów Batalionów Chłopskich i Armii Krajowej poległych w 1944 r., woj. lubelskie, pow. biłgorajski, gm. Łukowa,
- d) kirkut [cmentarz żydowski] z 1892 r. w Łodzi, ul. Bracka (największa nekropolia żydowska w Polsce i w Europie); pow. 42 ha; ok. 230 tys. pochowanych, w tym ok. 45 tys. mogił ofiar pogromu w łódzkim getcie,
- e) mizar [cmentarz muzułmański] z 2. poł. XVIII w. w Bohonikach (największy cmentarz wyznawców religii Mahometa w Polsce); pow. ok. 2 ha, woj. podlaskie pow. sokólski, gm. Sokółka.
13. Dolina Chochołowska we wsi Witów na Podhalu w Tatrach, (największa i najdłuższa dolina walna w Polsce); pow. 35,6 km², dł. ok. 10 km, woj. małopolskie, pow. tatrzański, gm. Kościelisko.
14. Drzewo – dąb szypułkowy „Napoleon” w Nadleśnictwie Przytok (najgrubsze drzewo w Polsce); obw. 1.043 cm, wys. 22 m, wiek ok. 700 lat; ob. nieistniejący, spłonął 15 listopada 2010 r. najprawdopodobniej podpalony przez wandalów, woj. lubuskie, pow. zielonogórski, gm. Zabór.
15. Fabryka – Księży Młyn [d. zakłady Karola Wilhelma Scheiblera], zespół fabryk włókienniczych i obiektów towarzyszących z poł. XIX w. w Łodzi (największy zespół fabryczny i największe skupisko famuł [domy rodzinne] w Polsce), łączna kubatura wszystkich obiektów fabrycznych ponad 1 mln m³; w skład kompleksu wchodzi budynki fabryczne, osiedla mieszkaniowe, rezydencje właścicieli, wille dyrektorskie, szkoła, szpital, remiza straży pożarnej, gazownia, klub fabryczny oraz ogrody i parki; w 1971 r. zespół urbanistyczny został uznany za zabytek architektury przemysłowej.
16. Głaz narzutowy – „Tryglaw” [Tryglów] w Tychowie, obw. 44,0 m, wys. 3,80 m, woj. zachodniopomorskie, pow. białogardzki.
17. Grunwald pole bitwy z 1410 r. – obszar położony 2 km na płd.-wsch. od wsi Grunwald, pomiędzy Stębarkiem, Łodwigowem i Ulnowem, obejmujący łąki i tereny zalesione, Pomnik Zwycięstwa Grunwaldzkiego [granitowy obelisk, 11 masztów o wys. 30 m symbolizujących sztandary polskich i litewsko-ruskich chorągwi, amfiteatr z mapą plastyczną bitwy] oraz ruiny kaplicy pobitewnej; Muzeum Bitwy pod Grunwaldem w Stębarku, gdzie eksponowana jest wystawa stała „*Wielka Wojna z Zakonem Krzyżackim 1409-1411 r.*” (miejsce największej bitwy w średniowiecznej Europie), województwo warmińsko-mazurskie, pow. ostródzki, gm. Grunwald.
18. Hala Stulecia [zw. też Halą Ludową] z l. 1911-13 we Wrocławiu, na Zalesiu, w Parku Szczytnickim, ul. Wystawowa 1 – hala widowiskowo-sportowa, proj. Maxa Berga, pow. użytkowa 14 tys. m², szer. 95 m, śred. kopuły 65 m, wys. 42 m, poj. 10 tys. osób (największa rotunda w Polsce oraz najmłodszy polski obiekt na liście światowego dziedzictwa UNESCO, wpisany na tę prestiżową listę w 2006 r., obszar 36,69 ha, nr ref. 1165); wpisana do rejestru zabytków w 1962 r. [ponownie w 1977 r.] wraz z zespołem architektonicznym obejmującym m.in. Pawilon Czterech Kopuł, Pergolę i Iglicę.
19. Hotel Gołębiwski n/jez. Tałty w Mikołajkach, ul. Mrągowska 34 (największy hotel w Polsce); 573 pokoje, w tym 47 pokoi rodzinnych [tzw. „Studio”] i 15 apartamentów, kompleks basenów „Tropikana” o pow. 2.000 m², 2 restauracje, Night Club oraz 2 kawiarnie, woj. warmińsko-mazurskie, pow. mrągowski.

20. Jezioro Śniardwy na Pojezierzu Mazurskim, w Krainie Wielkich Jezior Mazurskich, w dorzeczu Pisy, na terenie Mazurskiego Parku Krajobrazowego, jez. polodowcowe, morenowe, obj. 660,21 mln m³, pow. 11.383,3 ha, dł. 22,1 km, szer. 13,4 km, gł. 23,4 m, wys. lustra 115,7 m n.p.m., 8 wysp z największą Szeroki Ostrów o pow. 70 ha, dł. linii brzegowej 64,5 km, woj. warmińsko-mazurskie, pow. mrągowski i piski, gm. Mikołajki, Orzysz, Pisz i Ruciane-Nida.
21. Jezioro Włocławskie [tzw. Zalew Włocławski] – sztuczny zalew z 1970 r. na środkowej Wiśle (największy pod względem powierzchni sztuczny zbiornik wodny w Polsce); obj. 408 mln m³, pow. 70,4 km², dł. 58 km, szer. 3 km, gł. 10 m, dł. linii brzegowej ok. 160 km, woj. kujawsko-pomorskie i woj. mazowieckie.
22. Kalwaria Zebrzydowska – zespół 42 kapliczek i kościółków kalwaryjskich z 1602 r. fundacji Mikołaja Zebrzydowskiego w sanktuarium pasyjno-maryjnym oo. bernardynów w Kalwarii Zebrzydowskiej, u szczytu góry Żar (największa i najstarsza kalwaria w Polsce); wybudowana na wzór obiektów z Ziemi Świętej, pow. 6 km², dł. 5 km; w 1999 r. manierystyczny zespół architektoniczno-krajobrazowy oraz park pielgrzymkowy w Kalwarii Zebrzydowskiej wpisany na listę światowego dziedzictwa UNESCO, obszar 380 ha, nr ref. 905, woj. małopolskie, pow. wadowicki.
23. Karczma Bartła z 2000 r. w Goniądzu nad Biebrzą, w otulinie Biebrzańskiego Parku Narodowego, na terenie Centrum Konferencyjno-Wypoczynkowego Bartłowizna, ul. Nadbiebrzańska 32 – powiększona replika XVII w. karczmy typowej dla regionu Podlasia (największa budowla z bali drewnianych w Polsce), proj. Henryka Bartlewskiego, kubatura ok. 3 tys. m³, pow. 500 m², wys. 10 m, woj. podlaskie, pow. moniecki.
24. Kopiec Powstania Warszawskiego z l. 1946-50 na Czerniakowie, w dzielnicy Mokotów, w Warszawie (największy i najwyższy kopiec w Polsce, powstał z gruzów Warszawy, przesiąkniętych krwią i łzami Warszawiaków); wysokość względna: ok. 37 m [121 m n.p.m.], schody: dł. 200 m, 400 stopni i 40 podestów; na wierzchołku kotwica-pomnik – symbol Polski walczącej o wys. 15 m.
25. Kozy na Pogórzu Śląskim i stokach Beskidu Małego – największa pod względem liczby ludności wieś w Polsce, ok. 12.700 mieszkańców, pow. 26,9 km², gęstość zaludnienia ok. 470 os./km², woj. śląskie, pow. bielski.
26. Krucyfiks w kościele parafialnym św. Antoniego Padewskiego z l. 1928-30 w Pile, ul. Ludowa 10 (największy krucyfiks w kościołach Polski i Europy); figura Ukrzyżowanego Chrystusa wykonana z jednego kawałka drewna, pokryta płatkami brązu – dzieło Bertholda Müller-Oerlinghausena z Berlina, inspirowane starą sceną pasyjną z Oberammergau, wys. ok. 7 m, woj. wielkopolskie.
27. Krzyż pokutny z 1542 r. w Stargardzie Szczecińskim, przy drodze do Chociwła, ok. 1 km na wsch. od bramy Wałowej (największy i najwyższy krzyż pokutny w Polsce); wys. 2,76 m, woj. zachodniopomorskie.
28. Muzeum:
 - a) Muzeum Budownictwa Ludowego z 1958 r. na terenie osiedla Biała Góra, w dzielnicy Wójtostwo, w Sanoku, ul. Romualda Traugutta 3 (największy skansen w Polsce), pow. 38 ha, woj. podkarpackie,
 - b) Muzeum Narodowe w Krakowie – muzeum utworzone przez Radę Miasta Krakowa w 1879 r., Gmach Główny – al. 3 Maja 1, Galeria Sztuki Polskiej XIX wieku w Sukiennicach na Rynku Głównym [pierwsza siedziba muzeum], pałac biskupa Erazma Ciołka – ul. Kanonicza 17, (największe muzeum i najstarsze muzeum narodowe w Polsce); 21 działów, 11 galerii, 2 biblioteki i 12 pracowni konserwacji oraz 10 oddziałów, ok. 780 tys. eksponatów,
- c) Skansen i Muzeum Pszczelarstwa im. prof. Ryszarda Kosteckiego z 1963 r. w Swarzędzu – oddział Muzeum Narodowego Rolnictwa i Przemysłu Rolno-Spożywczego w Szreniawie, na terenie parku dworskiego w Nowej Wsi, ul. Poznańska 35 (największy skansen pszczelarski w Polsce i w Europie); plenerowa placówka muzealna ukazująca historię pszczelarstwa i bartnictwa na ziemiach polskich; unikatowy w skali europejskiej zbiór uli, ok. 230 obiektów, w tym 600-letnia barć wiślana, woj. wielkopolskie, pow. poznański.
29. Obszar ochrony ścisłej Sieraków im. prof. Romana Kobendzy [d. ścisły rezerwat przyrody] w pradolinie Wisły, na terenie Kampinoskiego Parku Narodowego, (największy i najbardziej wartościowy przyrodniczo obszar ochrony ścisłej w Polsce); największą osobliwością przyrodniczą jest rozmarynek [chamedafne północna], relikt epoki lodowcowej; pow. 1.204,91 ha, woj. mazowieckie, pow. warszawski zachodni.
30. Ogród:
 - a) Gdański Ogród Zoologiczny [d. Miejski Ogród Zoologiczny „Wybrzeża” w Gdańsku] z 1954 r. w Dolinie Leśnego Młyna, w dzielnicy Oliwa, w Gdańsku, ul. Karwieńska 3, pow. 123,76 ha, ponad 1.000 zwierząt reprezentujących 190 gatunków,
 - b) Ogród Botaniczny im. Jakuba Mowszowicza z 1973 r. na Polesiu w Łodzi, ul. Krzemieniecka 36/38, pow. 64 ha (integralną częścią ogrodu jest Palmiarnia znajdująca się w Parku Źródlika).
31. Ołtarz Zaśnięcia Najświętszej Maryi Panny [Ołtarz Mariacki], właśc. retabulum [nastawa ołtarzowa] ołtarza głównego dłuta Wita Stwosza z l. 1477-89 w kościele archiprezbiterialnym Wniebowzięcia NMP [kościół Mariacki] na Placu Mariackim przy Rynku Głównym Starego Miasta w Krakowie (największa zachowana średniowieczna nastawa ołtarzowa w Polsce i w Europie); pentaptyk [typ ołtarza szafiastego], wym. 11 m × 13 m, ok. 200 figur z drewna lipowego o wys. do ok. 2,8 m; postacie przedstawione w strojach z I wieku są obecnie znakomitym studium kostiumologii.
32. Opactwo Cystersów z l. 1649-1739 w Lubiążu, bazylika Wniebowzięcia, klasztor i pałac opatów, pomocniczy kościół św. Jakuba, zabudowania gospodarcze; kubatura ponad 330 tys. m³, dł. fasady 223 m, ponad 300 sal (największy zespół obiektów sakralnych w Polsce i w Europie oraz drugi co do wielkości na świecie), woj. dolnośląskie, pow. wołowski, gm. Wołów.
33. Organy piszczałkowe z l. 1911-13 w bazylice archikatedralnej św. Jana Chrzciciela [pierwotnie w Hali Stulecia] we Wrocławiu, na Ostrowie Tumskim, pl. Katedralny 18 (największy instrument muzyczny w Polsce oraz największe zabytkowe organy kościelne w Polsce i jedno z największych w Europie i na świecie); instrument proj. prof. Karla Straube z Lipska zbudowany przez firmę „Wilhelm Sauer Inh. Paul Walcker” z Frankfurtu nad Odrą, numer opusowy 1160; pierwotnie 200 rejestrów, w tym 187 głosów realnych i 13 transmisji (ówcześnie największy instrument muzyczny na świecie), wielokrotnie przebudowywany i

- rozbudowywany, m.in. w 1937 r. wg proj. Gerharda Zeggerta oraz w l. 1951-52 i w 1956 r.; obecnie stół gry o 5 manualach [klawiatury ręczne] i pedale [klawiatura nożna], 151 głosów, w tym 124 na emporze i 27 na poddaszu w prezbiterium, 13.207 piszczałek.
34. Palmiarnia Poznańska z 1910 r. w Parku Wilsona w Poznaniu (największe w Polsce i jedno z największych w Europie sztucznych zbiorowisk roślinności tropikalnej); w 12 pawilonach prezentowanych jest ok. 1.100 gat. roślin, a w akwarium 170 gat. ryb oraz około 50 gat. roślin wodnych, pow. 4.600 m².
35. Pałac:
- a) Krzyżtopór [d. Krzysztópór] z l. 1627-44 w Ujeździe – pałac w stylu włoskim typu palazzo in fortezza wybudowany dla wojewody sandomierskiego Krzysztofa Ossolińskiego (ruiny największej budowli pałacowej w Polsce i jednej z największych w Europie), pałac wzniesiony w oparciu o kalendarz; posiadał 4 wieże, odpowiadające 4 porom roku, 12 wielkich sal, tyle ile miesięcy, 52 pokoje, tyle ile tygodni i 365 okien, po jednym na każdy dzień roku, pow. 3.730 m², woj. świętokrzyskie, pow. opatowski, gm. Iwaniska,
- b) pałac Izraela Kalmanowicza Poznańskiego z XIX w. w Łodzi [tzw. „łódzki Luwr”], ul. Ogrodowa 15 (największa rezydencja fabrykancka w Polsce); proj. Hilarego Majewskiego, przebudowany w 1898 r. wg proj. Juliusza Junga i Dawida Rosenthala oraz w l. 1901-03 wg proj. Adolfa Zelingsona, ob. Muzeum Miasta Łodzi, 4 kondygnacje, dł. 150 m, szer. 65 m.
36. Panorama Raclawicka – oddział Muzeum Narodowego we Wrocławiu, ul. Jana Ewangelisty Purkyniego 11 – muzeum sztuki założone w 1893 r. we Lwowie na terenie Parku Stryjskiego, od 1980 r. we Wrocławiu, eksponuje cykloramiczny obraz „*Bitwa pod Raclawicami*” namalowany w l. 1893-94 przez zespół malarzy pod kierunkiem Jana Styki i Wojciecha Kossaka (największy obraz oraz najstarsze i jedyne zachowane do dziś malowidło tego rodzaju w Polsce); obraz olejny przedstawia jeden z epizodów insurekcji kościuszkowskiej – zwycięską bitwę, stoczoną 4 kwietnia 1794 r. pod Raclawicami przez wojska polskie pod dowództwem gen. Tadeusza Kościuszki z wojskami rosyjskimi pod dowództwem gen. Aleksandra Tormasowa; wym. płótna 120 × 15 m, pow. 1.800 m², przestrzeń malarska 114 × 15 m; budynek muzeum z l. 1961-85, wg proj. Ewy Dziekońskiej i Marka Dziekońskiego w 1991 r. wpisany do rejestru zabytków.
37. Park:
- a) Biebrzański Park Narodowy, utworzony w 1993 r. na terenach Kotliny Biebrzańskiej, pow. 59.223 ha, otulina 66.824 ha, ochrona ścisła 7.494 ha, ochrona czynna 27.699 ha, ochrona krajobrazowa 24.030 ha; w 1995 r. wpisany na listę wodno-błotnych obszarów chronionych Konwencją Ramsar, od 2010 r. w całości włączony do spisu ostoi ptaków IBA prowadzonego przez BirdLife International, woj. podlaskie,
- b) Park Krajobrazowy Puszczy Knyszyńskiej im. prof. Witolda Sławińskiego, utworzony w 1988 r. na obszarze Wysoczyzny Białostockiej oraz Wzgórz Sokólskich, pow. 72.860 ha, otulina 53.827 ha; 19 rezerwatów przyrody w parku, 2 w otulinie, woj. podlaskie,
- c) park miejski im. Adama Mickiewicza w Sanoku na zboczu Góry Parkowej [362 m n.p.m.], utworzony w 1896 r. z inicjatywy Augusta Ścibora-Rylskiego (największy park typu górskiego w Polsce; unikatowy na skalę europejską), proj. inż. Władysława Beksińskiego, pow. ponad 10 ha, woj. podkarpackie,
- d) Park Zamkowy [d. ogród zamkowy] z XVII w. wokół Pałacu Habsburgów [tzw. Nowy Zamek] i Starego Zamku w Żywcu (największy w Polsce park krajobrazowy w stylu angielskim); pierwotnie założony w stylu włoskim, w 1. poł. XIX w. przekomponowany na angielski, pow. 26 ha, woj. śląskie.
38. Piramida w Rapie z ok. 1811 r. – grobowiec rodzinny pruskiego rodu baronów von Fahrenheid (największa zabytkowa piramida w Polsce); konstrukcja wzorowana na piramidach egipskich zbudowana na rzucie kwadratu o boku dł. 10,4 m, wys. 15,9 m, sklepienie wewnętrzne pochylone pod kątem 51°52', od 1992 r. znajduje się w rejestrze zabytków, woj. warmińsko-mazurskie, pow. gołdapski, gm. Banie Mazurskie.
39. Planetarium Śląskie im. Mikołaja Kopernika z 1955 r. w Wojewódzkim Parku Kultury i Wypoczynku im. gen. Jerzego Ziętka w Chorzowie, al. Planetarium 4 (największe i najstarsze planetarium w Polsce), proj. Zbigniewa Solawy, śred. kopuły 23 m, projektor gwiazdowy wyprodukowany przez zakłady Carla Zeissa w Jenie o wys. 5 m przy pionowym ustawieniu i masie ponad 2 t, widownia na ok. 400 os.; w zespole budynków Planetarium Śląskiego znajduje się także obserwatorium astronomiczne z największym w Polsce refraktorem o śred. 30 cm, stacja sejsmologiczna i stacja klimatologiczna, woj. śląskie.
40. Pomnik Powstańców Śląskich z 1967 r., w pobliżu ronda gen. Jerzego Ziętka, przy al. Wojciecha Korfańskiego, w parku Powstańców Śląskich w Katowicach – monument upamiętniający trzy wystąpienia zbrojne ludności śląskiej przeciwko władzom niemieckim, mające na celu wywalczenie przyłączenia Górnego Śląska do Polski (największy i najcięższy pomnik w Polsce); pomnik proj. prof. Gustawa Zemły i arch. Wojciecha Zabłockiego, w kształcie trzech orlich skrzydeł, symbolizujących trzy powstania śląskie, masa ok. 60 t.
41. Port Gliwice z 1939 r., przy ul. Portowej w Gliwicach – port rzeczny na Kanale Gliwickim, jeden z elementów Śląskiego Centrum Logistyki (największy, najnowocześniejszy i najbardziej uniwersalny port śródlądowy w Polsce); zdolność przeładunkowa 2 mln t rocznie, woj. śląskie.
42. Port Lotniczy Warszawa im. Fryderyka Chopina z 1934 r. na osiedlu Okęcie, w dzielnicy Włochy, w Warszawie (największy port lotniczy w Polsce i główna baza Polskich Linii Lotniczych LOT); pow. 500 ha, 4 terminale pasażerskie.
43. Porytowe Wzgórze na Równinie Biłgorajskiej, nad Branwią – miejsce bitwy partyzanckiej w 1944 r. (miejsce największej bitwy partyzanckiej na ziemiach polskich w czasie II wojny światowej), ob. rez. przyrody Lasy Janowskie o pow. 2.677 ha, cmentarz partyzancki i pomnik proj. Bronisława Chromego z 1974 r., woj. lubelskie, pow. janowski.
44. Pustynia Błędowska – największy obszar piasków lotnych w Polsce, uważana za jedyną naturalną pustynię w Europie; pow. ok. 33 km² (do zaliczenia na odznakę należy zdobyć 15 pkt. wg regulaminu OTP na wycieczce pieszej, lub 20 pkt. wg regulaminu KOT na wycieczce rowerowej), woj. śląskie i woj. małopolskie.
45. Rezerwat przyrody Stawy Milickie – ornitologiczny rezerwat przyrody utworzony w 1963 r. w dolinie Baryczy, na terenie Parku Krajobrazowego Dolina Baryczy,

- obejmuje pięć niezależnych kompleksów stawów; tereny gniazdowe dla ok. 120 gatunków ptaków, pow. 5.324,31 ha, woj. dolnośląskie, pow. milicki, gm. Milicz.
46. Rondo w Głogowie na drodze krajowej nr 12 (największe rondo w Polsce i w Europie), woj. dolnośląskie.
 47. Rosarium z 1968 r. w Wojewódzkim Parku Kultury i Wypoczynku im. gen. Jerzego Ziętka w Chorzowie (największy różany ogród w Polsce i jeden z największych w Europie); pow. ok. 7 ha, woj. śląskie.
 48. Rynek:
 - a) Rynek Główny w Krakowie (największy średniowieczny plac w Polsce i w Europie; miejsce o wyjątkowym znaczeniu historycznym, kulturowym i społecznym); wym. 200 × 200 m,
 - b) Rynek w Olecku (największy pod względem powierzchni rynek w Polsce); kształt nieregularnego trapezu o wym. 255 × 215 × 228 × 225 m, woj. warmińsko-mazurskie.
 49. Schron przeciwlotniczy dla ludności cywilnej z 1941 r. [Stettin HBF-Kirchplatz], po 1945 r. zaadoptowany na schron przeciwatomowy, pod dworcem głównym, na terenie osiedla Nowe Miasto w Szczecinie (największy schron cywilny z czasów II wojny światowej i największy schron przeciwatomowy w Polsce oraz jeden z największych w Europie), 5 podziemnych kondygnacji, głęb. ok. 18 m, gr. ścian 3 m, gr. stropu 2,8 m, dł. najdłuższego korytarza ok. 100 m, pow. całkowita ok. 2.500 m², pow. użytkowa ok. 1.900 m², poj. 5.000 osób; wejścia do schronu w tunelu pasażerskim (od strony dworca) i na pl. Zawiszy Czarnego (od strony miasta); dwie tematyczne trasy turystyczne: Trasa „II Wojna Światowa” oraz Trasa „Zimna Wojna”.
 50. „Spodek” – hala widowiskowo-sportowa z 1971 r. w Katowicach, al. Wojciecha Korfantego 35 (największa hala widowiskowo-sportowa i jeden z najbardziej rozpoznawalnych obiektów architektonicznych w Polsce oraz jeden z pierwszych w skali światowej obiektów z dachem zrealizowanych w koncepcji tensegrity); kubatura 338.732 m³, pow. użytkowa 29.473 m², wys. 32 m, wym. płyty głównej 45 × 60 m, 35 sektorów, w tym specjalny sektor VIP, 11 tys. miejsc siedzących, maksymalna liczba osób w hali 11 tys.
 51. Stadion Śląski z l. 1951-56 w Wojewódzkim Parku Kultury i Wypoczynku im. gen. Jerzego Ziętka w Chorzowie, ul. Katowicka 10 – wielofunkcyjny stadion sportowy (największy obiekt sportowy w Polsce); nawierzchnia trawiasta, żużlowo-granitowa, wym. boiska 105 × 68 m, dł. toru żużlowego 368 m, poj. 47.200 miejsc siedzących, woj. śląskie.
 52. Stare Miasto w Warszawie [d. miasto Stara Warszawa] – zabudowa z XVII-XVIII w. o średniowiecznym układzie, otoczona pierścieniem murów obronnych z XIV-XVI w. (największy w Polsce, w Europie i na świecie zespół architektoniczny planowo zrekonstruowany – na podstawie dawnych planów i m.in. obrazów Bernarda Bellotta zw. *Canaletto* – po niemal całkowitym zniszczeniu sięgającym ok. 90% podczas II wojny światowej); w 1980 r. wpisane na listę światowego dziedzictwa UNESCO, obszar 25,93 ha, nr ref. 30.
 53. Śląskie Wesołe Miasteczko z 1959 r. w Parku Śląskim [d. Wojewódzki Park Kultury i Wypoczynku im. gen. Jerzego Ziętka] w Chorzowie, plac Atrakcji 1 (największy i najstarszy lunapark w Polsce), pow. ok. 26 ha, ok. 40 obiektów, w tym 4 kolejki górskie, atrakcja wodna i koło widokowe o wys. 40 m, woj. śląskie.
 54. Teatr Wielki z l. 1825-33 w Warszawie, pl. Teatralny 1 – siedziba Opery Narodowej, Polskiego Baletu Narodowego, Galerii Opera i Muzeum Teatralnego założonego w 1957 r. z inicjatywy Arnolda Szyfmana (pierwsze i jedyne o zasięgu ogólnopolskim) oraz Teatru Narodowego w Warszawie, pl. Teatralny 3, założonego w 1765 r. i posiadającego status pierwszej sceny dramatycznej w Polsce (największy budynek teatralny w Polsce, w Europie i na świecie), proj. Antonia Corazziego, kubatura ok. 500 tys. m³, dł. elewacji frontowej 169 m, pow. zabudowy ok. 2 ha, pow. użytkowa ok. 90 tys. m², pow. sceny głównej z proscenium ok. 1150 m², pow. sceny z kieszeniami bocznymi i tylną ok. 2500 m², wym. sceny 36,5 × 28 m, gł. z proscenium 57,6 m, zagłębienie podscenia 12,3 m, wys. wieży scenicznej 48 m, widownia: Sali im. Stanisława Moniuszki 1905 miejsc, Sali Kameralnej im. Emila Młynarskiego [d. sala prób] 250 miejsc.
 55. Twierdza:
 - a) Twierdza Kraków z 2 poł XIX w. (największa i jedna z najlepiej zachowanych fortyfikacji w Polsce i w Europie); pierwotnie austriackie dzieła obronne; zespół ponad 120 niemal kompletnych obiektów i budowli obronnych, m.in. bastiony, forty, baterie i szańce, schrony, kawerny i koszary,
 - b) Twierdza Srebrnogórska z l. 1765-77 na wzniesieniach Warowna Góra [686 m n.p.m.] i Ostróg [627 m n.p.m.], w Górach Sowich i Górach Bardzkich k/Srebrnej Góry, ul. Kręta 4 (największa twierdza górską w Polsce i w Europie), proj. inż. Ludwika Wilhelma Reglera; 6 fortów: Donjon, Ostróg, Rogowy, Wysoka Skala, Skrzydłowy i Chochoł Mały oraz zespół bastionów i kleszczy, woj. dolnośląskie, pow. ząbkowicki, gm. Stoszowice,
 - c) Twierdza Wisłoujście z XV w. w Gdańsku, nad Martwą Wisłą, przy dawnym ujściu Wisły do Zatoki Gdańskiej, w dzielnicy Nowy Port, nieopodal osiedla Wisłoujście i Westerplatte (największa twierdza morska w Polsce).
 56. Uzdrowisko – Kołobrzeg na Pomorzu Zachodnim, u ujścia rzeki Parsęty, nad Morzem Bałtyckim (największe uzdrowisko w Polsce); uzdrowisko z 1802 r. z trzema letniami kąpieliskami morskimi, 27 ośrodków sanatoryjnych o łącznej liczbie ok. 6.500 łóżek; w 1911 r. obradujący w Kołobrzegu V Międzynarodowy Kongres Lecznictwa Morskiego przyznał kurortowi rangę uzdrowiska I kategorii, woj. zachodniopomorskie.
 57. Warszawa nad Wisłą na Mazowszu – największe pod względem powierzchni i liczby ludności oraz największe miasto na prawach powiatu w Polsce, jedyne miasto w Polsce, którego ustrój jest określony odrębną ustawą, największy w Polsce węzeł komunikacyjny w zakresie pasażerskiego ruchu samochodowego, kolejowego i lotniczego; założona w XIII w., prawa miejskie 1323 r., stolica województwa mazowieckiego od 1529 r. i stolica Polski od 1596 r., pow. 517,24 km² (łącznie z Wisłą), liczba ludności ok. 1,76 mln, gęstość zaludnienia ok. 3,4 tys. os./km², siedziba m.in. Prezydenta RP, Sejmu i Senatu, Rady Ministrów i Narodowego Banku Polskiego oraz agencji Frontex odpowiedzialnej za bezpieczeństwo granic zewnętrznych Unii Europejskiej, a także Biura Instytucji

Demokratycznych i Praw Człowieka (ODIHR) – agendy OBWE; wyróżniona Krzyżem Srebrnym Orderu Wojennego *Virtuti Militari*, Orderem Krzyża Grunwaldu I klasy, Krzyżem Niepodległości z mieczami i Warszawskim Krzyżem Powstańczym, dewiza: *Semper invicta* (Zawsze niezwyciężona).

58. Wieża ciśnień z l. 1896-97 w parku Chrobrego w Stargardzie Szczecińskim (największy wodociąg w Polsce); wys. 67 m, poj. zbiornika ok. 500 m³, woj. zachodniopomorskie.
59. Witraż z 1997 r. w kolegiacie św. Wojciecha i św. Katarzyny w Jaworznie, pl. Św. Jana 17 (największy witraż w Polsce i drugi co do wielkości w Europie), trójkątny obraz, na którym główną postacią jest św. Wojciech w biskupiej tiarze, z wiosem w jednej i krzyżem w drugiej dłoni; proj. Jerzego Skąpskiego wykonany z okazji 1000. rocznicy śmierci patrona świątyni w pracowni Anny i Ireneusza Zarzyckich w Krakowie, pow. 177 m², wys. 18,5 m, woj. śląskie.
60. Wyspa Wolin na Morzu Bałtyckim – przybrzeżna wyspa stanowiąca pld. brzeg Zatoki Pomorskiej; od stałego lądu oddzielona cieśniną Dziwną i Zalewem Szczecińskim, a od wyspy Uznam cieśniną Świną (największa wyspa z najwyższym wybrzeżem klifowym w Polsce); pow. ok. 245 km²; klif o wys. ok. 80 m, ciągnący się na przestrzeni 15 km, woj. zachodniopomorskie, pow. kamieński i miasto Świnoujście.
61. Zachęta Narodowa Galeria Sztuki z 1900 r. w Warszawie, w gmachu powstałego w 1860 r. Towarzystwa Zachęty Sztuk Pięknych, pl. Stanisława Małachowskiego 3 (największa i jedna z najbardziej prestiżowych galerii sztuki współczesnej w Polsce), proj. Stefana Szyllera, pow. ekspozycji 1.765 m²; 16 grudnia 1922 r. w gmachu „Zachęty” został zamordowany pierwszy prezydent Rzeczypospolitej Polskiej Gabriel Narutowicz.
62. Zamek:
 - a) zamek krzyżacki z XIV-XV w. nad Nogatem w Malborku, ul. Starościńska 1 (największy średniowieczny zamek z cegły w Polsce, w Europie i na świecie, jedno z najwybitniejszych osiągnięć europejskiego gotyku oraz jeden z najznakomitszych średniowiecznych obiektów obronno-rezydencyjnych w Polsce i w Europie), zamek składa się z trzech oddzielnych budowli: Zamku Wysokiego z kościołem Najświętszej Maryi Panny, Zamku Średniego z Pałacem Wielkich Mistrzów oraz Zamku Niskiego [tzw. Przedzamcze], w l. 1309-1457 siedziba wielkich mistrzów zakonu krzyżackiego, w l. 1457-1772 rezydencja królów Polski, w 1997 r. wpisany na listę światowego dziedzictwa UNESCO, obszar 18,038 ha, nr ref. 847; kubatura ponad 250 tys. m³, pow. zabudowy ok. 143,6 tys. m² na obszarze ok. 21 ha, woj. pomorskie,
 - b) Zamek Królewski na Wawelu – renesansowy obiekt obronno-rezydencyjny z XIII-XVII w. na Starym Mieście w Krakowie, wielokrotnie rozbudowywany, przekształcany, niszczone, odbudowywany i odnawiany w stylu barokowym i częściowo klasycystycznym (największa rezydencja królewska, drugi pod względem wielkości zamek w Polsce i jeden z największych w Europie), dwupiętrowa budowla z krużgankami arkadowymi, bramą wjazdową i pięcioma wieżami mieszkalnymi, 71 sal wystawowych w pięciu ekspozycjach stałych oraz dwie klatki schodowe: Senatorska i Poselska, pow. 7.040 m²,

c) zamek Książ na Szlaku Zamków Piastowskich, w Książańskim Parku Krajobrazowym, w Wałbrzychu, w dzielnicy Książ, ul. Piastów Śląskich 1 – zamek książęcy wybudowany dla księcia jaworskiego Bolka I Surowego w l. 1288-92, zw. perłą Dolnego Śląska (największy zamek książęcy, trzeci pod względem wielkości zamek w Polsce i jeden z największych w Europie), 7 kondygnacji, kubatura 150 tys. m³, woj. dolnośląskie.

63. Zapora Solińska z 1968 r. w pobliżu wsi Solina (największa i najwyższa zapora w Polsce); proj. inż. Feliks Niczkie, kubatura ok. 760 tys. m³, dł. 664 m, wys. 81,8 m, woj. podkarpackie, pow. leski, gm. Solina.
64. Zawoja – wieś położona w Beskidzie Żywieckim u stóp Babiej Góry (największa pod względem powierzchni i jedna z najdłuższych wsi w Polsce), dł. ok. 18 km, woj. małopolskie, pow. suski, gm. Zawoja.

III. Najmniejsze:

1. Browar Zamkowy w Radomiu, złożony w 1997 r., od 2000 r. na tyłach sklepu Dionizos, ul. Bolesława Limanowskiego 71 (najmniejszy browar w Polsce), woj. mazowieckie.
2. Cmentarz Karaimski z 1890 r. w Warszawie, na Woli, przy ul. Redutowej 34 (najmniejsza nekropolia karaimska w Polsce), ob. jedyny w Polsce oraz jeden z nielicznych w Europie i na świecie cmentarzy wyznaniowych społeczności Karaimów; pow. 1.122 m², ok. 40 mogił (głównie współczesnych); w 1991 r. wpisany do rejestru zabytków.
3. Dwór w Szymbarku na terenie Centrum Edukacji i Promocji Regionu – replika dworu szlacheckiego z XVIII w. z miejscowości Salino k/Wejherowa (najmniejszy dwór w Polsce), woj. pomorskie, pow. kartuski, gm. Stężyca.
4. Figurka Matki Bożej z Dzieciątkiem z 1. poł. XVI w. w bazylice Wniebowzięcia NMP z l. 1640-55, sanktuarium maryjne Matki Bożej Gidelskiej w zespole klasztornym oo. Dominikanów w Gidlach, pl. Dominikański 6; według tradycji figurkę wyorał w 1516 r. miejscowy rolnik Jan Czeczek i wkrótce zasłynęła ona cudownymi uzdrowieniami (najmniejsza kamienna figurka Matki Boskiej w Polsce), wys. 9 cm, koronowana w 1921 r., woj. łódzkie, pow. radomszczański.
5. Hotel „Noma Residence” w pałacu myśliwskim z 1868 r. w Promnicach nad Jeziorem Paprociańskim w Puszczy Pszczyńskiej (najmniejszy hotel w Polsce); hotel czterogwiazdkowy, 11 komfortowych pokoi, w tym 2 apartamenty oraz 2 pokoje w domku myśliwskim oddalonym ok. 80 m od pałacu, restauracja, woj. śląskie, pow. pszczyński, gm. Kobiór.
6. Jaskinia (ex aequo); do zaliczenia na odznakę wystarczy jeden, dowolny obiekt:
 - Schronisko Paść Królowej na Pogórzu Wielickim (najmniejsza jaskinia w Polsce, w Europie i na świecie); dł. ok. 1,5 m, woj. małopolskie,
 - Szczelina w Kurowie, na Niżu Polskim, w otulinie Narwiańskiego Parku Narodowego – obiekt nieposiadający cech klasycznej jaskini, znajdujący się w dawnej żwirowni (najmniejsza jaskinia w Polsce, w Europie i na świecie); dł. ok. 1,5 m; szczelina wykształciła się w zlepieńcach na skutek wysypania się na zewnątrz luźnego materiału skalnego, który pierwotnie wypełniał obecną pustkę; jaskinia przebija na wylot blok skalny, tworząc tunel, woj. podlaskie, pow. wysokomazowiecki, gm. Kobylin-Borzymy.

7. Kamieniczka z XVII w. na Starym Mieście w Warszawie, ul. Kanonia 20/22 (największy dom w Polsce); szer. 1,4 m. Ma tylko wąską bramę i dwa okna nad nią. Tak naprawdę to jego fasady od ul. Dawnej i od strony Wisły są szersze; stoi na planie zbliżonym do trójkąta. Właściciel zapewne sporo oszczędzał na podatku miejskim, który liczone niegdyś od szerokości fasady ulicznej i ilości okien na jednym piętrze.
8. Krzyż pokutny z 1813 r. przy kościele pw. Matki Boskiej Różańcowej w Jasieniu, wykonany z kamienia młyńskiego (najmniejszy krzyż pokutny w Polsce), wys. 37 cm, woj. lubuskie, pow. żarski.
9. Latarnia Morska Jastarnia z 1938 r. na Mierzei Helskiej (najmniejsza latarnia morska na polskim wybrzeżu Bałtyku); wys. wieży 13,5 m, wys. światła 22,0 m n.p.m., zasięg światła 15,0 Mm, woj. pomorskie, pow. pucki.
10. Miasto:
 - a) Stawiszyn na Wysoczyźnie Kaliskiej, nad Bawołem [Czarną Strugą], w aglomeracji kalisko-ostrowskiej (najmniejsze pod względem powierzchni miasto w Polsce); prawa miejskie 1291 r., pow. 0,99 km², liczba ludności ok. 1.530, gęstość zaludnienia 1.545,5 os./km², woj. wielkopolskie, pow. kaliski.
 - b) Wyśmierzyce w Dolinie Białobrzesckiej, nad Pilicą (najmniejsze pod względem liczby ludności miasto w Polsce); prawa miejskie 1338 r., pow. 16,84 km², liczba ludności ok. 920, gęstość zaludnienia 54,6 os./km², woj. mazowieckie, pow. białobrzescki.
11. Muzeum:
 - a) Muzeum Guzików w Łowiczu na 1. piętrze „Galerii Łowickiej”, ul. Stanisława Stanisławskiego 10 – instytucja kultury zajmująca się guzikami we wszystkich jego aspektach; obiektem zainteresowań muzeum są guziki i pamięć o ich właścicielach (najmniejsze muzeum w Polsce), założone w 1997 r. przez Jacka Rutkowskiego – opiekuna i jedyne go dysponenta zbiorów; oficjalną „siedzibą” muzeum jest waliza należąca kiedyś do łowickiego kupca Bolesława Modesta Majewskiego, woj. łódzkie,
 - b) Muzeum Najmniejszych Książek Świata Zygmunta Szkocnego w dzielnicy Piotrowice, w Katowicach, ul. Traktorzystów 5; wystawa funkcjonuje od 1970 r. w prywatnym domu, w którym żył i tworzył autor. Wystawione zbiory przedstawiają miniaturowe wersje wybitnych dzieł literatury autorstwa urodzonego w pobliskiej Czeladzi artysty intrologatora. Ekspozycja muzeum obejmuje 87 ze wszystkich 165. miniaturowych dzieł, w tym biografie Leonarda da Vinci i Fryderyka Chopina, Kartę Narodów Zjednoczonych oraz najmniejsze z nich – „Alfabet łaciński” z 1976 r. o wym. 0,8 × 1,0 mm, które trafiło do Księgi rekordów Guinnessa.
12. Ogród:
 - a) Ogród Botaniczny Uniwersytetu Warszawskiego z 1811 r. w Warszawie, al. Ujazdowskie 4; założony dla potrzeb Warszawskiej Szkoły Lekarskiej przy pałacu Kazimierzowskim, ul. Krakowskie Przedmieście 26/28 [w ob. miejscu od 1818 r.] (najmniejszy i jeden z najstarszych ogrodów botanicznych w Polsce); pow. ok. 5,16 ha, 10 działów, m.in. arboretum, rozarium i szklarnie z palmiarnią, ponad 5 tys. gat. i odmian drzew, krzewów oraz roślin zielnych, w tym 23 pomniki przyrody; na terenie ogrodu znajduje się Obserwatorium Astronomiczne Uniwersytetu Warszawskiego z l. 1818-25,
 - b) Ogród Zoologiczny z 1959 r. w Braniewie (najmniejszy ogród zoologiczny w Polsce); pow. 3 ha, w średniowiecznej fosie obronnej Starego Miasta, na terenie przedwojennego ogrodu botanicznego, woj. warmińsko-mazurskie.
13. Park:
 - a) Ojcowski Park Narodowy z 1956 r. w Dolinie Prądnika, na Wyżynie Olkuskiej (najmniejszy park narodowy w Polsce); pow. 2.146 ha, otulina 6.777 ha, woj. małopolskie, pow. krakowski,
 - b) Park Krajobrazowy Stawki w Zespole Parków Krajobrazowych Województwa Śląskiego, w obrębie Niecki Włoszczowskiej (najmniejszy park krajobrazowy w Polsce); pow. 1.732 ha, otulina 2.434 ha, woj. śląskie.
14. Planetarium im. Jana Heweliusza z 1993 r. w Potarzycy k/Jarocina, wpisane do rejestru światowych placówek astronomicznych przez Międzynarodową Unię Astronomiczną (najmniejsze planetarium w Polsce); kopuła projekcyjna o śred. 5 m, 40 miejsc, projektor w kształcie kuli o śred. 32 cm posiada 24 obiektywy; obiekt jest jedyną tego typu pomocą dydaktyczną działającą w polskim gimnazjum, woj. wielkopolskie, pow. jarociński.
15. Rezerwat przyrody „Kołacznia” z 1957 r. na Płaskowyżu Kolbuszowskim (najmniejszy rezerwat w Polsce), pow. 0,10 ha; rezerwat florystyczny, jedyne w Polsce naturalne stanowisko krzewu różanecznika żółtego zw. azalią pontyjską, woj. podkarpackie, pow. leżajski, gm. Nowa Sarzyna.
16. Rzeka Klonownica [Cicha Rzeczka] nieopodal Augustowa, łączy jeziora Necko i Białe Augustowskie (najkrótsza rzeka żeglowna w Polsce); według różnych źródeł dł. od 550 do 800 m, woj. podlaskie, pow. augustowski.
17. Ulica:
 - a) ulica Leopolda Infelda w dzielnicy Zagórze, w Sosnowcu (najkrótsza ulica w Polsce); dł. 25 m, woj. śląskie,
 - b) ulica Wąska w dzielnicy Borek, w Zwierzyńcu na Roztoczu (największa ulica w Polsce); szer. ok. 1,8 m, woj. lubelskie, pow. zamojski.
18. Uzdrowisko – Przerzeczyn-Zdrój (najmniejsze obecnie działające uzdrowisko w Polsce); 4 sanatoria: „Akacja”, „Buk”, „Cis” i „Forsycja” ze 170 miejscami, przychodnia uzdrowskowa, zakład przyrodolecznicy, basen rehabilitacyjny, ścieżki zdrowia i 3 źródła wody leczniczej oraz park zdrojowy o pow. 3 ha, woj. dolnośląskie, pow. dzierzoniowski, gm. Niemcza.
19. Zamek biskupi w Oporowie – gotycka budowla z 1. poł. XV w., d. rezydencja prymasa Polski abp. Władysława Oporowskiego, ob. Muzeum Wnętrz Stylowych (najmniejszy i jeden z najlepiej zachowanych średniowiecznych zamków w Polsce); zbudowany na planie nieregularnego czworoboku o wym. ok. 25 × 30 m, pow. użytkowa ok. 900 m², park krajobrazowy z XVII w. o pow. 10 ha, woj. łódzkie, pow. kutnowski, Oporów 34.

IV. Najwyższe:

1. Biurowiec – Warsaw Trade Tower (WTT) z l. 1997-99 w Warszawie, na Woli, ul Chłodna 51 [ob. drugi po PKiN najwyższy budynek w Polsce]; kubatura 272 tys. m³, pow. całkowita 71,6 tys. m², pow. użytkowa 59,2 tys. m², pow. biurowa 42,3 tys. m², pow. handlowa 2,1 m², wys. całkowita 208 m, wys. do dachu 184 m, dł.

- iglicy 85 m, 42 kondygnacje naziemne (35 biurowych, 2 handlowe i 5 technicznych) oraz 3 podziemne z parkingiem na 305 miejsc.
2. Budowla sakralna:
 - a) współczesna budowla sakralna – bazylika MB Bolesnej Królowej Polski z 2004 r. w Licheniu Starym (najwyższy i największy kościół w Polsce), kubatura 300 tys. m³, pow. 23 tys. m², dł. 139 m, szer. 162 m, wys. 103,5 m, wys. wieży 141,5 m, woj. wielkopolskie, pow. koniński, gm. Ślesin,
 - b) zabytkowa budowla sakralna – bazylika archikatedralna św. Jakuba Apostoła z XIV/XV w. na Starym Mieście w Szczecinie, ul. Św. Jakuba 1, dł. 80 m, szer. 40 m, wys. nawy głównej 23 m, wys. wieży 110,18 m (po zakończeniu rekonstrukcji w 2008 r.); taras widokowy na wys. 53 m.
 3. Drzewo – jodła pospolita na zboczu góry Święty Krzyż w Świętokrzyskim Parku Narodowym, wys. 51,0 m, wiek ok. 280 lat, woj. świętokrzyskie, pow. kielecki.
 4. Fontanna na jeziorze Malta w Poznaniu – pływające urządzenie, spoczywające na zakotwiczonych pontonach, podświetlane sześcioma podwodnymi lampami, wys. 60 m.
 5. Góra Łącka na Mierzei Łebskiej, na terenie Słowińskiego Parku Narodowego, wys. 42 m n.p.m., tempo przemieszczania 3,5-10 m/rok (najwyższa ruchoma wydma w Polsce), woj. pomorskie.
 6. Góry – Tatry (do zaliczenia na odznakę należy zdobyć jeden dowolny szczyt tatrzański oraz 20 pkt. wg regulaminu GOT na wycieczce w dowolnym rejonie tatrzańskim).
 7. Hotel InterContinental z 2003 r. w Warszawie, ul. Emilii Plater 49 (najwyższy pięciogwiazdkowy hotel w Polsce i trzeci co do wysokości w Europie); kubatura 195 tys. m³, pow. użytkowa 45,5 tys. m², wys. całkowita 163,5 m, wys. do dachu 153,5 m, 45 kondygnacji, 414 pokoi, w tym 76 apartamentów długopobytowych oraz 14 sal konferencyjnych, 2 restauracje, bar i kawiarnia; na piętrze 43 i 44 (150 m nad ziemią) centrum rekreacji z siłownią, salą do aerobiku, jacuzzi i basenem o wymiarach 6 × 14 m (najwyżej położony basen w Polsce).
 8. Hotel Piramida n/Jez. Paprociańskim w Tychach (najwyższa i największa piramida w Polsce); wys. 32,0 m, wym. podstawy: 50 × 50 m; zbudowana w oparciu o piramidę Cheopsa w Gizie z zachowaniem wszystkich proporcji oraz usytuowania względem słońca i kierunków świata, woj. śląskie.
 9. Komin (ex aequo); do zaliczenia na odznakę wystarczy jeden, dowolny obiekt:
 - Elektrociepłownia Kawęczyn w Warszawie z 1983 r., wys. 300,0 m (niektóre źródła podają wys. 310,0 m),
 - Elektrowni Bełchatów w Bełchatowie – dwa kominy z 1979 r. i 1982 r., wys. 300,0 m każdy,
 - Elektrownia Jaworzno w Jaworznie z 1977 r., wys. 300,0 m (niektóre źródła podają wys. 306,0 m),
 - Elektrownia Kozienice w Świerżach Górnych z 1972 r., wys. 300,0 m (ob. po skróceniu w 2014 r. 152,0 m); prace polegające na wyburzeniu części nieczynnego 300-metrowego obiektu i dostosowaniu go do powstającej, nowoczesnej instalacji odsiarczania spalin prowadziły trzy firmy: Avibex z Polski, Techmont ze Słowacji i Mende Schornsteinbau z Niemiec,
 - Elektrownia Rybnik w Rybniku z 1974 r., wys. 300,0 m.
 10. Krzyż Jubileuszowy z l. 1997-99 – pamiątka 2000 lat chrześcijaństwa na Miejskiej Górze [716 m n.p.m.] w Paśmie Łososińskim w Beskidzie Wyspowym k/Limanowej; stalowy monument o konstrukcji ażurowej na żelbetowym cokole z tarasem widokowym, proj. arch. Leszek Piławski, wys. 37,0 m, rozpiętość ramion 13,0 m, masa 350 ton; obok krzyża znajdują się ławki i tablica z opisem panoramy widokowej, woj. małopolskie, pow. limanowski, gm. Limanowa.
 11. Latarnia Morska Świnoujście z 1857 r. w dzielnicy Warszów, w Świnoujściu (najwyższa latarnia morska w Polsce oraz jedna z najwyższych w Europie i na świecie); wys. wieży 67,7 m, wys. światła 65 m n.p.m., zasięg światła: 24 Mm światło białe, 9 Mm światło czerwone; w l. 1958-99 jedna z dwóch działających radiolatarni morskich na polskim wybrzeżu, woj. zachodniopomorskie.
 12. Maszt RTCN (Radiowo-Telewizyjne Centrum Nadawcze) z 1969 r., na osiedlu Pieczewo w Olsztynie, wys. 356,6 m.
 13. Piec w Wielkiej Hali na Dworze Artusa w Gdańsku (najwyższy w Polsce, w Europie i na świecie); wys. 11 m.
 14. Pomnik Poległych Stoczniovców 1970 na pl. Solidarności w Gdańsku, przed Stoczną Gdańską (monument w postaci trzech krzyży z kotwicami, odsłonięty 16 grudnia 1980 r. w X rocznicę wydarzeń grudnia 70); wys. 42 m, masa 132 t.
 15. Pręgierz z 1492 r. [rekonstrukcja z 1985 r.] na Rynku we Wrocławiu (najwyższy średniowieczny pręgierz kamienny w Polsce); kolumna z piaskowca o wys. 10 m, zwieńczona figurką kata z mieczem i pękiem różg zw. Rolandem o wys. 70 cm, woj. dolnośląskie.
 16. Pylon mostu wantowego im. Jana Pawła II w Gdańsku nad Martwą Wisłą, w ciągu trasy mjr. Henryka Sucharskiego (najwyższy pylon w Polsce), proj. Krzysztofa Wąchalskiego z 2001 r., wys. ok. 100 m.
 17. Radiostacja Gliwice – oddział Muzeum w Gliwicach z drewnianą wieżą nadawczą z l. 1935-38 w Gliwicach, ul. Tarnogórska 129 (najwyższa konstrukcja drewniana w Polsce, w Europie i na świecie); wys. 111,10 m; miejsce prowokacji gliwickiej – najsłynniejszej niemieckiej operacji dywersyjnej na radiostację w Gliwicach z 31 sierpnia 1939 r., woj. śląskie.
 18. Ratusz Głównego Miasta z 1. poł. XIV w. na styku ul. Długiej i Długiego Targu, w ciągu Drogi Królewskiej w Śródmieściu Gdańska, ul. Długa 46/47 (ob. Muzeum Gdańska, d. Muzeum Historyczne Miasta Gdańska), pierwotnie budowla jednopiętrowa, rozbudowana w l. 1379-82 i 1559-61, do 1921 r. siedziba władz miejskich; wys. 83,45 m, 5 kondygnacji, galeria widokowa na wys. ok. 50 m.
 19. Słup linii energetycznej nad Wisłą, na osiedlu Nowodwory w dzielnicy Białołęka w Warszawie, wys. 127,0 m.
 20. Szczyt górski – Rysy w Tatrach Wysokich na terenie Tatrzańskiego Parku Narodowego, wys. 2.499 m n.p.m.
 21. Turbina wiatrowa z 2004 r. na terenie Parku Wiatrowego Tymień k/Koszalin; turbina Vestas V80, moc 2,0 MW, odległość piasty od podłoża: 100 m, śred. wirnika 80 m, wys. 140,0 m, woj. zachodniopomorskie, pow. koszaliński, gm. Będzino.
 22. Wiadukt nieczynnej linii kolejowej, d. łączącej Prusy Wschodnie z Królewcem w Stańczykach w Puszczy Rominckiej (najwyższy wiadukt w Polsce); wys. 31,5 m, dł. 180 m, woj. warmińsko-mazurskie, pow. gołdapski, gm. Dubeninki.

23. Wieża wolnostojąca:
 - a) wieża betonowa z 1966 r. – RTCN Święty Krzyż na Łysej Górze [592 m n.p.m.] w Górach Świętokrzyskich, wys. 166 m n.p.t., woj. świętokrzyskie, pow. kielecki, gm. Nowa Słupia,
 - b) wieża stalowa z 1972 r. – RTCN Ślęza na Ślęży [693 m n.p.m.], na terenie Ślęzańskiego Parku Krajobrazowego (jeden z najlepszych, pod względem powierzchni pokrycia sygnałem, obiektów nadawczych w Polsce), wys. 137 m n.p.t., woj. dolnośląskie, pow. wrocławski, gm. Sobótka.
24. Wieżowiec – Pałac Kultury i Nauki z 1955 r. w Śródmieściu Warszawy, plac Defilad 1 (najwyższy budynek w Polsce pod względem wysokości całkowitej); proj. Lew Rudniew, 46 kondygnacji, w tym 2 podziemne, 3288 pomieszczeń, kubatura 817 tys. m³, pow. 123 tys. m², wys. całkowita 237 m, wysokość do dachu 187,68 m; siedziba m.in. Rady m.st. Warszawy i władz Polskiej Akademii Nauk oraz wielu instytucji użyteczności publicznej, w tym kin, teatrów i muzeów, od 2007 r. znajduje się w rejestrze zabytków.
25. Wodospad Sikława na terenie Tatrzańskiego Parku Narodowego, wys. ok. 70 m; spada z progu Doliny Pięciu Stawów Polskich do Doliny Rostoki.
26. Zapora Wodna Pilchowice na rz. Bóbr z 1912 r. (najwyższa zapora kamienna i łukowa oraz druga co do wysokości i wieku zapora w Polsce); wys. 62 m, dł. korony 270 m, woj. dolnośląskie, pow. lwówecki, gm. Wleń.

V. Najdłuższe:

1. Akwedukt z l. 1845-49 niedaleko osady Fojutowo, na skraju Borów Tucholskich w obrębie Tucholskiego Parku Krajobrazowego – dwupoziomowe skrzyżowanie dwóch cieków wodnych: sztucznego – Wielkiego Kanału Brdy i naturalnego – Czerskiej Strugi, unikatowy zabytek architektury hydrotechnicznej, wzorowany na antycznych rzymskich budowlach (najdłuższy i największy akwedukt w Polsce); obiekt murowany z cegły i kamienia, dł. 75 m, szer. 68 m, różnica wys. poziomów 9 m, woj. kujawsko-pomorskie, pow. tucholski, gm. Tuchola, sołectwo Legbąd.
2. Budowla sakralna – bazylika archikatedralna Trójcy Świętej, NMP i św. Bernarda z 2. poł. XIV w. w Gdańsku-Oliwie, ul. bp. Edmunda Nowickiego 5; dł. 107 m, szer. 28 m, pow. 2.200 m².
3. Budynek mieszkalny – falowiec z l. 1970-73 w Gdańsku, na os. Przymorze, ul. Obróńców Wybrzeża 4, 6, 8, 10; dł. 860 m, szer. 13 m, wys. 32 m, 11 kondygnacji (10 pięter plus parter), 4 segmenty po 4 klatki schodowe i średnio 110 mieszkań w każdej z nich, ogółem 1.792 mieszkania.
4. Falochron Centralny [d. Falochron Wschodni] z l. 1818-23 na wyspie Wolin, przy ujściu Świny w Świnoujściu (najdłuższy kamienny falochron w Polsce i w Europie); dł. 1.200 m, w tym ok. 1.000 m w głąb morza, szer. 7 m, woj. zachodniopomorskie.
5. Fontanna na rynku Centrum Handlowego Manufaktura w Łodzi, ul. Drewnowska 58 (najdłuższa fontanna w Polsce i w Europie); dł. 300,0 m, w dwóch ciągach.
6. Gdanisko [wieża obronno-sanitarna] na zamku w Kwidzynie z murowanym krytym gankiem, wspartym na 5 wysokich arkadach (najdłuższe w Polsce i w Europie); dł. 55 m, woj. pomorskie.

7. Jaskinia Wierchowska Górna na Wyżynie Krakowsko-Częstochowskiej, w Jurajskim Parku Krajobrazowym „Dolinki Podkrakowskie”, na zboczu Doliny Kluczwoły we wsi Wierchowice, ul. Spacerowa (najdłuższa jaskinia w Polsce udostępniona do zwiedzania); dł. korytarzy 975 m, dł. trasy turystycznej 700 m, czas zwiedzania ok. 50 min., deniwelacja 25 m, woj. małopolskie, pow. krakowski, gm. Wielka Wieś.
8. Jezioro Jeziorak na terenie Parku Krajobrazowego Pojezierza Iławskiego – jez. rynnowe, dł. 27,45 km, szer. 2,4 km, pow. 3.460 ha, gł. 12,9 m, wys. lustra wody 99,4 m n.p.m., woj. warmińsko-mazurskie, pow. iławski.
9. Kanał Elbląski, łączący jezioro Druzno z jeziorem Szelağ (najdłuższy kanał żeglowny w Polsce); uruchomiony w 1860 r., dł. 83,3 km [w tym 43,82 km przypada na kanał sztuczny, a 39,48 km stanowią naturalne jeziora], 5 pochylni, 4 śluzy, woj. warmińsko-mazurskie.
10. Molo:
 - a) Molo im. Jana Pawła II z 1928 r. w Sopocie, pl. Zdrojowy 2 (najdłuższe drewniane molo w Polsce i w Europie); dł. 511,5 m, z czego 458,0 m wchodzi w głąb Zatoki Gdańskiej, szer. 10 m,
 - b) molo z 1996 r. w Międzyzdrojach (najdłuższe betonowe molo w Polsce); dł. 395 m, szer. 17,5 m; ostatnie 40 m mola stanowi przystań pasażerska o nośności 70 t, woj. zachodniopomorskie.
11. Most:
 - a) Most Solidarności z 2007 r. nad Wisłą w Płocku – część trasy ks. Jerzego Popiełuszki stanowiącej wsch. obejście miasta (najdłuższy i największy most w Polsce z najdłuższym przęsłem zastosowanym w mostach wantungowych o pylonach kolumnowych zamocowanych w pomoście w Polsce, w Europie i na świecie); dł. całkowita 1.712 m, dł. nad nurtem rzeki 615 m, szer. 27,5 m, 5 przęseł, rozpiętość głównego przęsła 375 m, wys. pylonów 63,7 m,
 - b) Most Kotlarski z 2001 r. nad Wisłą w Krakowie, łączący Grzegórzki z Zabłociem, ulicami Kotlarską i Gustawa Herlinga-Grudzińskiego (najdłuższy most łukowy, nieposiadającym filarów na rzece w Polsce); proj. Witolda Gawłowskiego, dł. przęsła 166,6 m, szer. 36,8 m.
12. Mury obronne z XIII-XV w. wokół Starego Miasta w Kożuchowie (najdłuższe i jedne z najlepiej zachowanych średniowiecznych murów obronnych w Polsce i w Europie); pierścień murów zachował się niemal w pierwotnej długości, wys. 7 m, gr. ok. 2 m, woj. lubuskie, pow. nowosolski.
13. Ochotnica Dolna – wieś pomiędzy łańcuchem Gorców, a pasmem Lubania (najdłuższa wieś w Polsce); dł. 24 km, woj. małopolskie, pow. nowotarski.
14. Podziemna trasa turystyczna „Pętla Borysyńska” w pobliżu miejscowości Boryszyn; tajemniczy labirynt podziemnych korytarzy i komór niedokończonych przez Niemców baterii pancernych nr 5 (fragment Międzyrzecckiego Rejonu Umocnionego); trasa standardowa to 2 godz. wędrówki z przewodnikiem po podziemiach pętli, woj. lubuskie pow. świebodziński, gm. Lubrza.
15. Rezerwat „Rzeka Drwęca” na Pojezierzu Mazurskim i Pojezierzu Chełmińsko-Dobrzyńskim – prawy dopływ Wisły od 1961 r. na całej swojej długości ichtiologiczny rezerwat przyrody, objęty siecią Natura 2000 (najdłuższy rezerwat przyrody w Polsce); dł. 253 km, pow. 444,38 ha, pow. dorzecza 5.536 km²;

miejsce występowania rzadkiego minoga rzeczno (do zaliczenia na odznakę wystarczy krótki spacer nad rzeką w dowolnym miejscu), woj. warmińsko-mazurskie i woj. kujawsko-pomorskie.

16. Rynek z XVIII w. w Pułtusk – brukowany, prostokątny plac o dł. 400 m z ratuszem i gotycko-renesansową wieżą z XVI w. (ob. Muzeum Regionalne) oraz zabytkowymi kamienicami z XVIII i XIX w. (najdłuższy rynek w Polsce i w Europie), woj. mazowieckie.
17. Rzeka Wisła bierze początek na stokach Baraniej Góry w Beskidzie Śląskim; za źródłowy potok przyjmuje się Czarną Wisłokę, wypływającą na wys. 1.107 m n.p.m. (najdłuższa rzeka w Polsce oraz najdłuższa rzeka uchodząca do Morza Bałtyckiego), pow. 194.424 km², dł. 1.047 km (według pomiarów opublikowanych w 2005 r. dł. 1.023,5 km); uchodzi do Bałtyku, tworząc deltę zw. Żuławami (do zaliczenia na odznakę wystarczy krótki spacer nad rzeką w dowolnym miejscu).
18. Schody prowadzące na Kopiec Powstania Warszawskiego na Czerniakowie w Warszawie (najdłuższe schody poza budynkiem w Polsce); od 2004 r. noszą nazwę al. Godziny „W”, dł. 200 m, 400 stopni i 40 podestów-spczników.
19. Tunel:
 - a) tunel Wisłostrady z l. 2001-03 na Powiślu w Warszawie (najdłuższy drogowy tunel w Polsce); dwunawowy tunel drogowy, po 3 pasy ruchu w każdym kierunku, dł. na płd. 930 m, dł. na półn. 889 m,
 - b) tunel z l. 1909-11 pod Małym Wołowcem [720 m n.p.m.] w Górach Wałbrzyskich, w paśmie Gór Czarnych, na szlaku Głuszycza – Wałbrzych Główny, między miejscowościami Wałbrzych i Jedlina-Zdrój, na 48,792 km linii kolejowej nr 286 Kłodzko Główny – Wałbrzych Główny (najdłuższy pozamiejski tunel kolejowy w Polsce); dł. 1.603 m, woj. dolnośląskie, pow. wałbrzyski.
20. Ulica:
 - a) ulica Piotrkowska w Łodzi, na terenie d. dzielnic Śródmieście i Górna – reprezentacyjna ulica Łodzi, biegnąca południkowo w linii prostej, od pl. Wolności do pl. Niepodległości (najdłuższy deptak miejski i trakt handlowy w Polsce oraz jeden z najdłuższych w Europie); d. trakt łączący Piotrków Trybunalski ze Zgierzem, dł. ok. 4,2 km, szer. od 17 do 26 m,
 - b) ulica Wał Miedzeszyński w Warszawie, biegnąca wzdłuż prawego brzegu Wisły, od mostu księcia Józefa Poniatowskiego na południe do granicy miasta; przeprowadzona na wale ochraniającym przed wylewem Wisły, wzniesionym w l. 1906-12 (do zaliczenia na odznakę wystarczy krótki spacer ulicą w dowolnym miejscu), dł. 14.590 m.
21. Wiadukt kolejowy z 1846 r. nad rzeką Bóbr w Bolesławcu (najdłuższy kamienny wiadukt kolejowy w Polsce i jeden z najdłuższych w Europie), materiał piaskowiec, 35 przęseł, dł. 490 m, wys. 26 m, szer. 8 m; w nocy oświetlony 58 projektorami kompaktowymi, woj. dolnośląskie.

VI. Najgłębsze i najgłębiej położone:

1. Depresja we wsi Raczki Elbląskie na Żuławach Wiślanych, 1,8 m p.p.m.; miejsce zostało oznakowane, dzięki staraniom Oddziału PTTK Ziemi Elbląskiej w Elblągu (najniższy punkt Polski), woj. warmińsko-mazurskie, pow. elbląski, gm. Elbląg.

2. Jezioro Hańcza na Pojezierzu Wschodniosuwalskim, w dorzeczu Niemna, na terenie Suwalskiego Parku Krajobrazowego, pow. 311,4 ha, głęb. 108,5 m, dł. 4,5 km, szer. 1,2 km, wys. lustra wody 227,3 m n.p.m., dł. linii brzegowej 11,75 km, woj. podlaskie, pow. suwalski, gm. Przerośl.
3. Kłodawska Podziemna Trasa Turystyczna w Kopalni Soli „Kłodawa” z 1949 r. w Kłodawie, Aleja 1000-lecia 2 (najgłębiej położona podziemna trasa turystyczna w Polsce, w Europie i na świecie, w największej czynnej kopalni soli kamiennej w Polsce); eksploatacja soli od 1956 r., trasa turystyczna na poziomie 600 m pod ziemią; zjazd windą z prędkością 6 m/s, woj. wielkopolskie, pow. kolski.
4. Muzeum Żup Krakowskich z 1951 r. – ekspozycja podziemna w Kopalni Soli „Wieliczka” w Wieliczce, ul. Jana Mikołaja Daniłowicza 10 (najgłębiej położone i największe muzeum górnicze w Polsce); gł. 135 m p.p.t., woj. małopolskie.
5. Pomnik Jana Pawła II z 1999 r., dłuta górnika rzeźbiarza Stanisława Anioła, wykuty w bryle soli, w kopalni soli „Wieliczka” w Wieliczce, ul. Jana Mikołaja Daniłowicza 10 (najgłębiej położony pomnik w Polsce, w Europie i na świecie), woj. małopolskie.
6. Wąwóz Książ nad Pełcznicą w Górach Wałbrzyskich, na terenie Książańskiego Parku Krajobrazowego (najgłębszy wąwóz wędrowny w Polsce i w Europie), woj. dolnośląskie, pow. wałbrzyski.
7. Wodospad w „Sztolni Czarnej”, d. kopalni złota i arsenu w Złotym Stoku (najstarszy ośrodek górniczo-hutniczym w Polsce, ob. muzeum), gł. 23 m p.p.t., wys. 8 m (najgłębiej położony, jedyny podziemny wodospad w Polsce, unikalny w Europie i na świecie), woj. dolnośląskie, pow. ząbkowicki.

VII. Najwyżej położone:

1. Arboretum im. Mieczysława Wilczkiewicza nad potokiem Jadwiżanki w Łądku-Zdroju, ul. Stanisława Moniuszki, u podnóża Gór Złotych, na wys. 475-500 m n.p.m. (najwyżej położone i najmłodsze arboretum w Polsce); założone w 1972 r., pow. 2,03 ha, woj. dolnośląskie, pow. kłodzki.
2. Budowla sakralna – kaplica św. Wawrzyńca z 1681 r. fundacji hr. Christofa Leopolda von Schaffgotscha, na szczycie Śnieżki [1.602 m n.p.m.] k/Karpacza, na terenie Karkonoskiego Parku Narodowego, w Karkonoszach (najwyżej położony zabytek sztuki barokowej i czynny obiekt sakralny iw Polsce); budowla typu rotundowego na planie koła o śred. 7 m z dostawionym kwadratowym przedsionkiem, wys. 14 m, woj. dolnośląskie, pow. jeleniogórski, gm. Karpacz.
3. Budynek – Wysokogórskie Obserwatorium Meteorologiczne IMiGW z 1938 r. na Kasprowym Wierchu [1.987 m n.p.m.] w Tatrach Zachodnich, woj. małopolskie, pow. tatrzański, gm. Zakopane.
4. Karczma Honielnik na szczycie Gubałówki [1.126 m n.p.m.] w Zakopanem (najwyżej położona karczma w Polsce), woj. małopolskie, pow. tatrzański.
5. Kopalnia kwarcu „Stanisław” w Szklarskiej Porębie, na zboczu Izerskich Garbów, w Górach Izerskich, w Sudetach Zachodnich – zakład wydobywczy, od XIII w. eksploatujący kwarc metodą odkrywkową ze złoża żyłowego (najwyżej położona kopalnia w Polsce i w Europie), poziom wydobywczy na wys. 1050-1080 m n.p.m., woj. dolnośląskie, pow. jeleniogórski.
6. Obiekt zabytkowy – metalowy krzyż na Giewoncie [1.894 m n.p.m.] z 1901 r. (w 2007 r. wpisany do rejestru zabytków woj. małopolskiego).

7. Rynek i ratusz z l. 1723-37 w Boguszowie-Gorcach, pl. Odrodzenia 1 (najwyżej położone obiekty tego typu w Polsce – 592 m n.p.m.), woj. dolnośląskie, pow. wałbrzyski.
8. Sanktuarium – Kaplica Ludzi Gór na Groniu Jana Pawła II [890 m n.p.m.] w Beskidzie Małym.
9. Schronisko PTTK w Dolinie Pięciu Stawów Polskich im. Leopolda Świerza nad Przednim Stawem w Tatrach Wysokich z 1953 r. (najwyżej położone schronisko turystyczne w Polsce – 1.671 m n.p.m.), woj. małopolskie, pow. tatrzański.
10. Uzdrowisko – Krynica-Zdrój w dolinie potoku Kryniczanka, we wsch. cz. Pasma Jaworzyny, w Beskidzie Sądeckim (jedno z największych i najwyżej położone uzdrowisko w Polsce – ok. 550-650 m n.p.m.); uzdrowisko z 1807 r., 18 ośrodków sanatoryjnych, 23 ujęcia wód mineralnych, w tym 5 źródeł naturalnych i 18 odwiertów, 4 pijalnie wód, Park Zdrojowy na Górze Parkowej, woj. małopolskie, pow. nowosądecki.
11. Zadni Mnichowy Stawek – jezioro tatrzańskie w Dolince za Mnichem na Zadniej Galerii Cubryńskiej, wys. lustra wody 2.070 m n.p.m., wym. 35 × 15 m, pow. ok. 0,04 ha, głęb. 1,1 m (najwyżej położone jezioro w Polsce), woj. małopolskie, pow. tatrzański.
12. Zakopane na Pogórzu Spisko-Gubałowskim, w Rowie Podtatrzańskim oraz w Tatrach – najwyżej położone miasto w Polsce (750-1.126 m n.p.m.), kolebka góralskiej krainy – Podhala, prawa miejskie 1933 r., pow. 84,26 km², liczba ludności ok. 27,2 tys., najdalej na południe wysunięte miasto Polski (49°17'58"N 19°57'07"E), największy ośrodek turystyczno-sportowy i rekreacyjny w Polsce (ok. 2 mln. gości rocznie), tzw. zimowa stolica Polski, woj. małopolskie, pow. tatrzański.
13. Zamek Rogowiec na wzgórzu Rogowiec [870 m n.p.m.] w Górach Suchych, w Sudetach, na zach. od wsi Grzmiąca – zamek książęcy wybudowany dla księcia jaworskiego Bolka I Surowego w poł. XIII w. jako jedno z ogniw łańcucha umocnień wzdłuż granicy polsko-czeskiej (najwyżej położony zamek w Polsce); ob. w ruinie, woj. dolnośląskie, pow. wałbrzyski, gm. Głuszycza.
14. Ząb na Pogórzu Gubałowskim (najwyżej położona polska wieś i najwyżej położone sołectwo w Polsce – 900-1.040 m n.p.m.), pow. 778,79 ha, liczba ludności ok. 1,5 tys. woj. małopolskie, pow. tatrzański, gm. Poronin.

VIII. Inne „Naj”:

1. Auschwitz-Birkenau – niemiecki nazistowski obóz koncentracyjny i zagłady z l. 1940-45 w Oświęcimiu, ul. Więźniów Oświęcimia 20 (największy obóz koncentracyjny na terenie Polski, w Europie i na świecie), symbol Holocaustu, ponad 1,3 mln ofiar, personel ok. 7 tys. esesmanów; w 1979 r. jako jedyny obóz koncentracyjny na świecie wpisany na listę światowego dziedzictwa UNESCO, obszar 191,97 ha, nr ref. 31; ob. muzeum dokumentujące zbrodnie niemieckie w okupowanej Polsce, woj. małopolskie.
2. Bazylika św. Jakuba St. Apostoła i św. Agnieszki w Nysie, plac Katedralny 7; świątynia z XV w., nakryta dachem dwuspadowym o niebagatelnej pow. 4 tys. m², z wieżyczką sygnaturkową na kalenicy (najbardziej spadzisty dach w Polsce i jeden z najbardziej spadzistych w Europie), woj. opolskie.

3. Cedynia – najdalej na zachód wysunięte miasto Polski, na zach. krańcu Pojezierza Myśliborskiego, w zach. cz. pasa Pojezierza Zachodniopomorskiego (52°52'45"N 14°12'08"E), prawa miejskie 1299 r., pow. 1,67 km², liczba ludności ok. 1.600, woj. zachodniopomorskie, pow. gryfiński.
4. Cmentarz Powązkowski [tzw. Stare Powązki] z 1790 r. w Warszawie, na Woli, między ulicami: Okopową, Powązkowską, Tatarską i Jana Ostroroga (najstarsza polska nekropolia narodowa); najbogatszy w zabytki i najczęściej powiększany (19 razy, ostatnio w 1971 r.) cmentarz w Polsce; pow. 43 ha, miejsce spoczynku ok. 1 mln osób, w tym ponad 300 osób znanych i zasłużonych, m.in. aktorzy, artyści różnych dziedzin sztuki, duchowni, działacze niepodległościowi, lekarze, ludzie nauki i kultury, myśliciele, pisarze, poeci, politycy, prawnicy oraz wojskowi i żołnierze powstań narodowych od insurekcji kościuszkowskiej do powstania warszawskiego, część z nich spoczęła w założonej w 1925 r. „Alei Zasłużonych”.
5. Dąb „Bartek” – dąb szypułkowy rosnący na terenie leśnictwa Bartków w nadleśnictwie Zagnańsk, wiek ok. 670 lat, obw. 985 cm, wys. 28,5 m, rozpiętość korony 20 × 40 m, śred. 3,14 m, od 1954 r. pomnik przyrody (w 1934 r. sąd konkursowy pod przewodnictwem prof. Władysława Szafera uznał „Bartka” za „najokazalsze drzewo w Polsce”), woj. świętokrzyskie, pow. kielecki.
6. Groty Mechowskie – jaskinia sufozyjna, we wsi Mechowo (najdłuższa grota skalna na Niżu Europejskim, jedyna tego typu w Europie Północnej osobliwość geologiczna udostępniona do zwiedzania, najkrótsza podziemna trasa turystyczna w Polsce); dł. 16 m, gł. 10 m, woj. pomorskie, pow. pucki, gm. Puck.
7. Hrubieszów w środku Kotliny Hrubieszowskiej na Wyżynie Wołyńskiej, nad Huczwą – najdalej na wschód wysunięte miasto Polski (50°48'09"N 23°53'31"E); położone zaledwie 18 km od przejścia granicznego z Ukrainą w Zosinie, prawa miejskie 1400 r., pow. 33,03 km², liczba ludności ok. 18,6 tys., woj. lubelskie.
8. Jaskinia Niedźwiedzia w Masywie Śnieżnika, w dolinie Kleśnicy, w pobliżu wsi Kletno, w obrębie wzniesienia Stroma [1.166 m n.p.m.] na ternie Kotliny Kłodzkiej (największe zbiorowisko różnorodnych form krasowych [stalaktyty, stalagmity, stalagnaty, kaskady, kopuły, misy martwicowe i draperie naciekowe]; uznawana za jedną z najpiękniejszych jaskiń w Polsce), najdłuższa o największej deniwelacji jaskinia Sudetów, odkryta w 1966 r., dł. ok. 4.500 m, deniwelacja 118 m (–29,7 m, +88,6 m), 3 poziomy, otwór wejściowy na wys. 800 m n.p.m., woj. dolnośląskie, pow. kłodzki, gm. Stronie Śląskie.
9. Komora Ważyn w Kopalni Soli „Bochnia” z poł. XIII w. w Bochni, ul. Campi 15 (największe podziemne pomieszczenie wykonane przez człowieka w najstarszym zakładzie wydobywczym w Polsce i w Europie); dł. 255 m, szer. 15 m, wys. 7 m, gł. ok. 250 m p.p.t., woj. małopolskie, pow. bocheński.
10. Kopalnia Soli „Wieliczka” z XIII w. w Wieliczce, ul. Jana Mikołaja Daniłowicza 10, podziemna trasa turystyczna z przeł. XVIII/XIX w. (najstarsza podziemna trasa turystyczna w Polsce w jednym z najbardziej znanych obiektów turystycznych w Europie i na świecie; jedyny obiekt górniczy na świecie czynny bez przerwy od średniowiecza do chwili obecnej); gł. 64-135 m p.p.t., (poziom I-III), dł. ok. 3 km, 20 komór; w 1978 r. wraz z Kopalnią Soli „Bochnia”, jako jeden z pierwszych 12 obiektów na świecie, została wpisana na listę światowego dziedzictwa

- UNESCO, obszar 1.104,947 ha, nr ref. 32 (najstarszy – obok Starego Miasta w Krakowie – z polskich obiektów na tej prestiżowej liście), woj. małopolskie.
11. Kościół oo. bernardynów pw. św. Anny fundacji księżnej Anny Mazowieckiej z 1454 r. w Śródmieściu Warszawy, ul. Krakowskie Przedmieście 68; ob. kościół akademicki, wielokrotnie przebudowywany, niekwestionowany lider w dziedzinie stylów – posiada gotyckie prezbiterium, absydę i fragmenty ścian bocznych, barokowo-rokokowe wnętrze, klasycystyczną fasadę oraz neorenesansową dzwonnice z barokowym szczytem (najwięcej stylów architektonicznych w jednym budynku w Polsce); w przylegającym do kościoła budynku klasztornym z 1514 r., w krużganku prowadzącym do zakrystii, można obejrzeć jedyne zachowane w Warszawie sklepienie kryształowe.
 12. Kraków nad Wisłą – miasto na prawach powiatu, najbogatsze w zabytki i muzea (ok. 3 tys.) miasto w Polsce; w 1978 r. Stare Miasto w Krakowie wraz z Wawelem, Kazimierzem i Stradomem, jako jeden z pierwszych 12 obiektów na świecie, zostało wpisane na listę światowego dziedzictwa UNESCO, obszar 149,65 ha, nr ref. 29 (najstarszy – obok kopalni soli w Wieliczce i Bochni – z polskich obiektów na tej prestiżowej liście); założony w X w., prawa miejskie przed 1228 r., ponowna lokacja w 1257 r., stolica Polski do 1795 r. i miasto koronacyjne oraz nekropolia królów Polski, pow. 326,85 km², liczba ludności ok. 750 tys., dewiza: *Cracovia urbs celeberrima* (Kraków miasto najwspanialsze).
 13. Muzeum Archeologiczne w Biskupinie, na Pojezierzu Gnieźnieńskim, w obrębie historycznych Pałuk – rezerwat archeologiczny i osada obronna kultury łużyckiej (najstarsza osada naszych przodków z VIII w. p.n.e.; jedno z nielicznych stanowisk archeologicznych w Polsce z pełnowymiarowymi rekonstrukcjami wału obronnego, falochronu, bramy, ulic i budynków mieszkalnych oraz jedyne stanowisko archeologiczne w Polsce, dla którego opracowano program długoterminowej konserwacji); najstarszymi pozostałościami są obozowiska łowców reniferów sprzed 10 tys. lat, a także osada neolityczna z 4 tys. p.n.e.; woj. kujawsko-pomorskie, pow. żniński, gm. Gąsawa.
 14. Muzeum Zamkowe w Pszczynie na Górnym Śląsku, ul. Brama Wybrańców 1 – d. rezydencja książąt Hochberg von Pless z Książa, powstała w miejscu obronnego gotyckiego zamku z początku XV w. (najzasobniejsze w ekspozycję muzeum wewnątrz oraz jeden z najcenniejszych zabytków architektury rezydencjonalnej w Polsce); muzeum otwarte dla publiczności w 1946 r., ob. ok. 80% wyposażenia wewnątrz jest oryginalne, zachowane w takim kształcie, w jakim istniało na przeł. XIX i XX w.; uzupełnieniem ekspozycji w muzeum jest Gabinet Miniatur oraz zbrojownia w piwnicach zamku, woj. śląskie.
 15. Rozewie – przylądek nad Bałtykiem, na Pobrzeżu Kaszubskim z rezerwatem przyrody o pow. 12,15 ha – najdalej na północ wysunięty punkt Polski (54°50'N 18°20'E), woj. pomorskie, pow. pucki.
 16. Ruiny zamku królewskiego z XV w. w Tykocinie, ul. Włodzimierza Puchalskiego 3 (miejsce ustanowienia w 1705 r. przez króla Polski Augusta II Mocnego Orderu Orła Białego – najstarszego i najwyższego polskiego odznaczenia nadawanego za znamienite zasługi cywilne i wojskowe), woj. podlaskie, pow. białostocki.
 17. Święta Góra Grabarka z monasterem Świętych Marty i Marii z 1947 r., cerkwiemi: parafialną Przemienienia Pańskiego, klasztorną Ikony Matki Bożej „Wszystkich Strapionych Radość” i refektarzową Zaśnięcia Przenajświętszej Bogurodzicy oraz dwoma Domami Pielgrzymi i cmentarzem prawosławnym (najważniejsze miejsce kultu religijnego dla wyznawców prawosławia w Polsce), woj. podlaskie, pow. siemiatycki, gm. Nurzec-Stacja.
 18. Wilczy Szaniec [niem. *Wolfsschanze*] w lesie gierłskim, na wsch. od wsi Gierłoz [niem. *Görlitz*] na Mazurach – w l. 1941-44 kwatery główna Adolfa Hitlera [niem. *Führerhauptquartier, FHQ*] i Naczelnego Dowództwa Sił Zbrojnych [niem. *Oberkommando der Wehrmacht, OKW*] (największa wojenna kwatery Führera oraz miejsce najśmialszego zamachu na jego życie w 1944 r.; bombę przywiózł z Berlina i podłożył płk Claus hrabia Schenk von Stauffenberg); miejsce gdzie podejmowano najważniejsze decyzje związane z przebiegiem II wojny światowej, pow. ok. 250 ha, 3 strzeżone wartowniami wjazdy, ok. 80 obiektów o konstrukcji trwałej i ok. 100 baraków drewnianych, stała załoga ok. 2100-2.200 osób, woj. warmińsko-mazurskie, pow. kętrzyński, gm. Kętrzyn.
 19. Władysławowo – najdalej na północ wysunięte miasto Polski (54°47'35,13"N 18°24'51,69"E), prawa miejskie 1963 r., pow. 12,59 km², liczba ludności ok. 15 tys., woj. pomorskie, pow. pucki.
 20. Wołosate w Bieszczadach, na terenie Bieszczadzkiego Parku Narodowego, w dolinie potoku Wołosatki górnego biegu Wołosatego (najdalej wysunięta na południe, zamieszkała miejscowość w Polsce); liczba ludności ok. 40, woj. podkarpackie, pow. bieszczadzki, gm. Lutowiska, sołectwo Ustrzyki Górne.
 21. Zespół klasztorny oo. paulinów na Jasnej Górze w Częstochowie; sanktuarium maryjne z wizerunkiem Czarnej Madonny – najstarszym koronowanym obrazem w Polsce w 1717 r. (najważniejsze miejsce kultu maryjnego i największe centrum pielgrzymkowe katolików w Polsce oraz najbardziej znana obrona).
 22. Zespół pałacowo-parkowy z l. 1681-96 w dzielnicy Wilanów, w Warszawie, ul. Stanisława Kostki Potockiego 10-16 (największe w Polsce założenie pałacowo-parkowe, uważane za perłę baroku, ob. muzeum); pow. 89 ha, pałac królewski proj. Augustyna Wincentego Locciego, wzniesiony dla króla Jana III Sobieskiego i Marii Kazimiery d'Arquien oraz ok. 30 wpisanych do rejestru zabytków, m.in. oficyna kuchenna, kordegarda, stajnia, oranżeria, dom ogrodnika, most rzymski i pompownia; w 1994 r. obiekt uznany za pomnik historii.

Zestawienie ilościowe obiektów:

- I. Najstarsze – 90
- II. Największe – 90
- III. Najmniejsze – 24
- IV. Najwyższe – 28
- V. Najdłuższe – 25
- VI. Najgłębsze i najgłębiej położone – 7
- VII. Najwyżej położone – 14
- VIII. Inne „Naj” – 22

Razem – 300 obiektów.

Kanon opracował Roman Henryk Orlicz – Instruktor Krajoznawstwa Polski, Instruktor Ochrony Przyrody i Przewodnik Turystyki Pieszej II st.